

**T.C.
Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Temel Eğitim Ana Bilim Dalı
Sınıf Eğitimi Bilim Dalı**

**SINIF ÖĞRETMENİ ADAYLARININ ÖZEL EĞİTİM
KURUMLARINDA ÇALIŞMAYA YÖNELİK GÖRÜŞLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Emrah ÇAVUŞ

Danışman

Dr. Öğretim Üyesi Muammer BAHŞİ

Elazığ, 2020

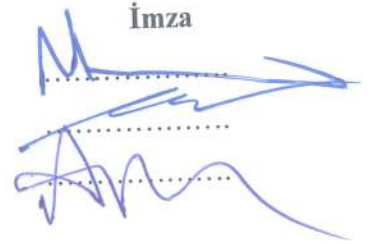
T.C.
Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Temel Eğitim Ana Bilim Dalı
Sınıf Eğitimi Bilim Dalı

**SINIF ÖĞRETMENİ ADAYLARININ ÖZEL EĞİTİM KURUMLARINDA
ÇALIŞMAYA YÖNELİK GÖRÜŞLERİ**

Emrah Çavuş'un hazırlamış olduğu "Sınıf Öğretmeni Adaylarının Özel Eğitim Kurumlarında Çalışmaya Yönelik Görüşleri" başlıklı tez, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun 26.12.2019 tarih ve 48668769 sayılı kararı ile oluşturulan jüri tarafından 13.01.2020 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda yüksek lisans tezini oy birliği ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri

1. Dr. Öğr. Üyesi Muammer BAHŞİ (Danışman)
2. Dr. Öğr. Üyesi Filiz ELMALI
3. Dr. Öğr. Üyesi Alparslan GÖZLER (Jüri Başkanı)

İmza

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../.... tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ayşegül GÖKHAN
Eğitim Bilimleri Enstitü Müdürü

BEYANNAME

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Dr. Öğr. Üyesi Muammer BAHŞİ danışmanlığında “Sınıf Öğretmeni Adaylarının Özel Eğitim Kurumlarında Çalışmaya Yönelik Görüşleri” adlı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

Yüksek Lisans Öğrencisi

Emrah Çavuş

ÖNSÖZ

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Bölümü Sınıf Eğitimi Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım bu çalışmada sınıf öğretmen adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışmaya yönelik görüşleri üzerine araştırmalarda bulundum. Elde edilen bilgi ve bulguları başlıklar altında inceleyerek sundum.

Sınıf öğretmen adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışmaya yönelik görüşlerinin incelenmesi ile elde edilen bulgular, sonradan yapılacak araştırmalara öncülük edecek ve alanda çalışacaklara veri sağlayacaktır.

Akademik kariyerimin ilk adımlarında her zaman yanımda olan, tez çalışmamın her aşamasında gerek bilgi ve birikimiyle bana yol gösteren, gerek her konuda desteğini esirgemeyen kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Muammer BAHŞİ' ye sonsuz teşekkür ederim.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında ve uygulama sürecinde bana değerli vakitlerini ayıran, bilgi ve önerilerini paylaşan 40 öğretmen adayının her birine ayrı ayrı teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca çalışmamın ortaya çıkmasında önemli bir role sahip olan, hazırlanış sürecinde bilgi, görüş ve önerilerini esirgemeyen, beni çalışmaya motive eden değerli eşim Pınar ÇAVUŞ'a, dünyaya gelişiyle hayatımıza renk katan ve yaşam enerjisi veren kızım Nil Hafsa ÇAVUŞ'a sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Sınıf Öğretmeni Adaylarının Özel Eğitim Kurumlarında Çalışmaya Yönelik Görüşleri

Emrah Çavuş

Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Temel Eğitim Ana Bilim Dalı
Sınıf Eğitimi Bilim Dalı
Elazığ, 2020, Sayfa: XIII+75

Bu araştırma, yaklaşımı itibari ile nitel bir araştırmadır. Bu anlamda yarı-yapılandırılmış görüşme formları oluşturularak katılımcıların özel eğitim konusundaki ve bu konudaki kariyer yaklaşımları incelenmiştir. Çalışma grubunu Fırat Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi ve Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı dördüncü sınıfında 2018-2019 eğitim öğretim yılında öğrenim gören toplam 40 öğrenci oluşturmuştur. Görüşme formundan alınan tüm veriler gerekli kodlamalar yapıldıktan sonra bilgisayar destekli nitel programı kullanılarak betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir.

Bu araştırma kapsamında yapılan analizler sonucunda, araştırmaya katılan sınıf öğretmen adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışmak istemedikleri ve herhangi bir özel eğitim kurumlarına gitmedikleri tespit edilmiştir. Sınıf öğretmen adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışmalarını durumunda kendilerine sağlanacak katkılara ilişkin analiz sonuçları incelendiğinde ise, katılımcıların öncelikle özel eğitim alanında gelişebilme ve daha duyarlı hale gelebilme olgusu üzerinde durdukları görülmüştür. Özel eğitim kurumlarında çalışmaya yönelik kaygılarına ilişkin elde edilen bulgular ise, katılımcıların bilgi ve beceri eksikliğinden kaynaklı sorunlar yaşayabilme olasılıklarının olduğunu düşündüklerini ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Sınıf Öğretmenliği, Özel Eğitim, Öğretmen Adayları, Kariyer

ABSTRACT

Master Thesis

Investigation of Primary School Teacher Candidates' Perspectives on Working in Special Education Institutions

Emrah avuş

**Firat University
Institute of Educational Science
Department of Elementary Education
Elazığ, 2020; page: XIII+75**

This research has a qualitative research approach. In this sense, face-to-face interview questions were created and the participants' career approaches in the field of special education were examined. The sample group of the study consisted of a total of 40 students studying in the fourth academic (year in the academic year of 2018-2019) in Firat University's, Erciyes University's and Hacı Bektaş Veli University's Department of Primary School Teaching. All the data obtained from the interviews were coded and analyzed by using computer aided qualitative data program.

The analyzes carried out within the scope of this research showed that more than half of the prospective classroom teachers did not intend to work in private educational institutions. The results of the desire to work in private educational institutions differ according to the universities where the research participants are studying. Another result of this research is that almost all of the participants have not been in a "special education institution" before. When the results of the analysis regarding the contributions that prospective classroom teachers could encounter in special education institutions were examined, it was observed that the participants first emphasized the fact that they could develop and become more sensitive in the field of special education. Findings of worries revealed that participants think that they have the possibility of having problems due to lack of knowledge and skills.

Key Words: Education, Special Education, Candidate Teacher, Career

İÇİNDEKİLER

BEYANNAME	III
ÖNSÖZ	IV
ÖZET	V
ABSTRACT.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
TABLOLAR LİSTESİ	X
ŞEKİLLER LİSTESİ	XI
EKLER LİSTESİ.....	XII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIII

BİRİNCİ BÖLÜM

I. GİRİŞ	1
1.1. Araştırma Problemi.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Sayıtlılar.....	3
1.5. Sınırlılıklar	4

İKİNCİ BÖLÜM

II. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	5
2.1. Özel Eğitim	5
2.1.1. Özel Eğitim Kavramı	5
2.1.2. Özel Eğitim Gerektiren Tanılar	6
2.1.3. Türkiye’de Özel Eğitimin Gelişimi ve Yasal Durumu	7
2.1.4. Türkiye’de Özel Eğitim	9
2.1.4.1. Zihinsel Yetersizlik.....	9
2.1.4.2. İletişim Bozukluğu.....	10
2.1.4.3. Davranış Bozuklukları	12
2.1.4.4. İstismar.....	14
2.1.4.5. Üstün Zeka.....	14

2.1.4.6. İşitme, Görme ve/veya Ortopedik Yetersizlik	15
2.1.4.7. Otizm	15
2.1.5. Özel Gereksinimli Çocukların Eğitiminde Ebeveyn Tutumlarının Önemi	16
2.1.6. Özel Gereksinimli Çocukların Eğitiminde Öğretmenin Önemi	20
2.2. Meslek Tercihleri	22
2.2.1. Kariyer Kavramı	22
2.2.2. Kariyer Seçimi	23
2.2.2.1. Sosyal Faktörler	23
2.2.2.2. Psikolojik Faktörler.....	24
2.2.3. Kariyer Seçiminde Kuramlar	25
2.2.3.1. Super’ın Rol Kuramı.....	25
2.2.3.2. Ginzberg’in Gelişim Kuramı	26
2.2.3.3. Holland’ın Tipoloji Kuramı	26
2.2.3.4. Tiedeman ve Ohara’nın Kariyer Kararı Verme Kuramı	27
2.2.3.5. Özellik-Faktör Kuramı.....	28
2.2.3.6. Schein’in Kariyer Değerleri Kuramı.....	28
2.2.4. Kariyer Seçimini Etkileyen Faktörler	29
2.2.4.1. Yetenek	29
2.2.4.2. Yetkinlik Beklentisi	31
2.2.4.3. Aile İlişkileri	31
2.2.4.4. Cinsiyet	33
2.2.4.5. Yaş	33
2.2.4.6. Yasal Faktörler.....	33
2.2.4.7. Sosyal Faktörler	34
2.2.4.8. Eğitim Kurumlarının Etkisi	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. YÖNTEM.....	35
3.1. Araştırmanın Modeli.....	35
3.2. Araştırmanın Evreni ve Çalışma Grubu.....	35
3.3. Veri Toplama Araçları	37
3.4. Veri Toplama Süreci.....	38
3.5. Verilerin Analizleri.....	38

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV. BULGULAR	39
4.1. “Özel eğitim kurumlarında çalışmayı düşünüyor musunuz? Sebepleri nelerdir?” Alt Amacına İlişkin Bulgular.....	39
4.2. “Daha önce bir özel eğitim kurumunda bulundunuz mu? Bulunduysanız tecrübeleriniz nelerdir?” Alt Amacına İlişkin Bulgular.....	44
4.3. “Sınıf öğretmeni adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışması hakkında ne düşünüyorsunuz?” Alt Amacına İlişkin Bulgular	46
4.4. “Özel eğitim kurumlarında çalışmanız size nasıl katkılar sağlar?” Alt Amacına İlişkin Bulgular	49
4.5. “Özel eğitim kurumlarında çalışmanıza yönelik kaygılarınız nelerdir” Alt Amacına İlişkin Bulgular	53

BEŞİNCİ BÖLÜM

V. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	57
5.1. Tartışma ve Sonuç	57
5.2. Öneriler	61
KAYNAKLAR	62
EKLER	68
ÖZ GEÇMİŞ	75

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Sınıf Öğretmen Adaylarının Demografik Değişkenlerine İlişkin Betimleyici İstatistikler	36
Tablo 2. Üniversiteye Göre Sınıf Öğretmen Adaylarının Özel Eğitimde Çalışma İle İlgili Düşüncelerine İlişkin Sonuçlar	44
Tablo 3. Sınıf Öğretmen Adaylarının Özel Eğitim Kurumunda Bulunma Durumlarına İlişkin Sonuçlar	46
Tablo 4. Üniversiteye Göre Sınıf Öğretmen Adaylarının sınıf Öğretmenlerinin Özel Eğitim Kurumlarında Çalışması ile İlgili Düşüncelerine İlişkin Sonuçlar	49
Tablo 5. Üniversiteye Göre Sınıf Öğretmen Adaylarının Özel Eğitim Kurumlarında Çalışmaları Halinde Sahip Olunacak Katkılarına İlişkin Sonuçlar	52
Tablo 6. Üniversiteye Göre Sınıf Öğretmen Adaylarının Özel Eğitim Kurumlarında Çalışmalarına Yönelik Kaygılarına İlişkin Sonuçlar	56

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Sınıf Öğretmen Adaylarının Özel Eğitimde Çalışma İle İlgili Düşüncelerine İlişkin Model.....	40
Şekil 2. Sınıf Öğretmen Adaylarının Özel Eğitim Kurumunda Bulunma Durumlarına İlişkin Model.....	45
Şekil 3. Sınıf Öğretmen Adaylarının Sınıf Öğretmenlerinin Özel Eğitim Kurumlarında Çalışması ile İlgili Düşüncelerine İlişkin Model	47
Şekil 4. Sınıf Öğretmen Adaylarının Özel Eğitim Kurumlarında Çalışmaları Halinde Sahip Olunacak Katkılarına İlişkin Model	50
Şekil 5. Sınıf Öğretmen Adaylarının Özel Eğitim Kurumlarında Çalışmaya Yönelik Kaygılarına İlişkin Model.....	53

EKLER LİSTESİ

Ek 1. İzinler	70
Ek 2. Etik Kurul Raporu	71
Ek 3. Orijinallik Raporu	74

KISALTMALAR LİSTESİ

APA	: American Psychology Association (Amerikan Psikiyatri Birliği)
DSM	: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
OSB	: Otizm Spektrum Bozukluğuna
RAM	: Rehberlik ve Araştırma Merkezleri

BİRİNCİ BÖLÜM

I. GİRİŞ

Bu araştırma toplam dört bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerden birincisi giriş bölümü olup araştırmanın kapsamı, önemi, amacı, metodu ve kısa bir teorik çerçeveden oluşmaktadır. İkinci bölümde ise çalışmada kullanılan yöntemler, veri toplama araçları, evren ve çalışma grubuna yer verilecektir. Araştırmanın üçüncü bölümü ise analiz ve bulgular bölümüdür. Bu bölümde uygulanan anketlerin analizi gerçekleştirilecektir. Araştırmanın son bölümü ise sonuç ve öneri bölümüdür. Bu bölümde araştırma özetlenecek olup yazın taraması ışığında sonuçların tartışması gerçekleştirilecektir.

1.1. Araştırma Problemi

Sosyal bilimciler, eğitimi genel olarak kişinin içerisinde bulunduğu topluma bağlı olarak sosyal hale gelmesi, toplumdaki kültürü edinmesi, toplumu bütünüyle kabullenmesi, topluma katılım sağlaması ve toplumdaki kültürü geliştirmesi olarak tanımlarken; insanı bir canlı şeklinde değerlendiren psikologlar, eğitimi kişide bulunan beceri, istek ve ilgiler ile potansiyeli mümkün olduğunca geliştirmek adına gereken çevre koşullarını organize etme olarak tanımlamaktadırlar (Ergün, 1996, s. 9). Özel eğitim ise “ortalama öğrenci özelliklerinden önemli ölçüde farklılaşan öğrencilere sağlanan, bireysel olarak planlanmış ve bireyin bağımsız yaşama olasılığını en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen eğitim hizmetlerinin bütünüdür” (Eripek, 2005, s. 1).

Özel eğitim gereksinimli çocuklar, normal çocuklardan bedensel özellikleri veya öğrenme becerileri ile farklılaşan çocuklardır. Bir çocuğun özel gereksinimi olup olmadığının ve özel eğitim hizmetine ihtiyaç duyup duymadığının belirlenebilmesinde bu farklılıkların derecesi belirleyici unsur olmaktadır (Aysan ve Özben, 2007, s. 4). Özel gereksinimli çocukların bedensel özellikleri ve öğrenme yetenekleri, bireye özgü kişiselleştirilmiş eğitim programlarının oluşturulmasını gerektirecek kadar büyük farklılıklar gösterebilmektedir (Eripek, 2005, s. 3). Ancak bir ülkenin gelişmişlik

düzeyinin göstergelerinden biri de özel gereksinimli bireylerin topluma adaptasyonu ve faydalı bireyler olarak kazandırılması konusundaki geldiği nokta olmaktadır. Türkiye’de özel eğitim alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde, çözüme kavuşturulamamış birçok sorunun varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Bunlar temelde özel gereksinimli bireylere sosyal beceriler kazandırmada yaşanan güçlükler, bu çocukların gösterdiği davranışsal bozuklukları giderememe ve tanımlayamama ve özellikle de yetişmiş öğretmen eksikliğidir. Yetişmiş öğretmen eksikliği, artan özel eğitim ihtiyacının yanlış önlemler olarak giderilmeye çalışılmasına sebep olmakta, bu durum da var olan sorunun giderek büyümesine sebep olmaktadır (Aysan ve Özben, 2007, s. 6).

Öğretmenlik ve öğretmen davranışları, toplumun mesleği icra edenleri dâhil birçok kesimini yakından etkilemesi nedeniyle eğitim alanında birçok çalışmaya konu olmaktadır. Öğretmenlerin sınıf için uygulamaları, tutum ve inanışlarının yanında öğretmen kimliği, tükenmişliği ve hepsinin öncesinde öğretmenlik mesleğinin tercih edilme nedenleri sıklıkla araştırılmaktadır (Şara ve Kocabaş, 2012; Özsoy, Özsoy, Özkara ve Memiş, 2010; Yolcu, 2012). Yapılan literatür taraması sonucunda öğretmenlerin meslek seçimindeki motivasyonlarına dair önemli sayıda çalışmaya rastlanmıştır, ancak öğretmenlerin özel eğitim kurumlarında çalışmayı bir meslek olarak tercih edip etmedikleri ve bu tercihi etkileyen faktörler üzerine yapılan çok fazla araştırmaya rastlanılmamıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Sınıf öğretmeni adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışmaya yönelik görüşlerini incelemek bu araştırmanın ana amacını oluşturmaktadır. Araştırmanın alt problemleri ise şu şekilde sıralanabilir:

- Öğretmen adaylarının sınıf öğretmenlerinin özel eğitim kurumlarında çalışması fikri hakkındaki düşünceleri nelerdir?
- Öğretmen adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışma isteklilikleri ile ilgili görüşleri ve bu istekliliği etkileyen faktörler nelerdir?
- Öğretmen adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışma tecrübeleri var mıdır? Var ise bu tecrübeler nelerdir?

- Öğretmen adayları özel eğitim kurumlarında çalışma fikrinde ne gibi katkılar görmektedirler?
- Öğretmen adayları özel eğitim kurumlarında çalışma fikrinde ne gibi kaygılar görmektedirler?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bir ülkenin gelişmişlik düzeyini ortaya koyabilecek pek çok yaklaşım ve ölçüt bulunsa da özel gereksinimli bireylerin eğitime verilen önem konusu da ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ve insan haklarına bakış açıları noktasında önemli bilgiler sunmaktadır. Her ne kadar son yıllarda ülkemizde önemli adımlar atılmaya başlanmış olsa da, özel eğitim konusunda Avrupa ülkelerine kıyasla almamız gereken uzun bir yol bulunmaktadır. Özel eğitimi gerçekleştirecek öğretmenlerin niteliği ve bu konudaki yeterlilikleri ve istekleri de bu uzun yolda ülkemizin önündeki en önemli sorunlardandır. Ülkemizde özel eğitim alanında yetişmiş öğretmen sayısı, son yıllarda üniversitelerden mezun olan özel eğitim öğretmenleri sayısı artmış olsa da, henüz ihtiyacı karşılayacak seviyeye ulaşmamıştır (Akçamete, Kaner ve Sucuoğlu, 2001). Bu sorun özelinde halihazırda eksik olan öğretmenlerin diğer branşlardan karşılanmaya çalışıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu durum, deneyimsiz öğretmenlerin özel eğitimde çalışmasına sebep olmakta ve bu nedenle eğitim olumsuz yönde etkilenmektedir (Akçamete, Kaner ve Sucuoğlu, 2001, s. 21). Benzer şekilde özel eğitim konusunda kendilerini yetersiz hisseden öğretmenler de bu alanda çalışmayı istememekte ve bu da öğretmen açığı sorununu yaratmaktadır. Bu noktadan hareketle, sınıf öğretmeni adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışmaya yönelik görüşlerini incelemek, tercih etme veya etmeme sebeplerini ortaya koyarak öneriler geliştirmek oldukça önemlidir.

1.4. Sayıtlar

Araştırmaya katılan öğretmen adayları, araştırma kapsamında sorulan sorulara dürüst ve kendi fikirlerini net bir şekilde yansıtacak şekilde cevap vermişlerdir.

Hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme soruları bu araştırmanın temel amacına ulaşmak için yeterlidir.

Araştırmanın yöntemi ve buna bağlı olarak oluşturulan çalışma grubu, konu hakkında belirli bir fikre sahip olmak için yeterlidir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma nitel bir araştırmadır ve nicel veri toplama yöntemleri kullanılmamıştır. Bu anlamda araştırma sonuçları nitel veri toplama yöntemleri ile elde edilmiş bilgiler ile sınırlıdır. Bu araştırma Fırat Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi ve Hacı Bektaş Veli Üniversitesinde yapılmış olup, sonuçlar bu üniversiteler ile sınırlıdır.

Yine bu araştırma, sınıf öğretmeni adayları arasında yapılmış olup sadece bu örneklem grubu ile sınırlıdır. Benzer şekilde bu araştırma sınıf öğretmeni adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışmaya yönelik görüşleri üzerine yapılmış olup bu anlamda bu görüşler ile sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

II. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Özel Eğitim

Araştırmanın bu bölümünde, özel eğitim kavramı derinlemesine incelenmektedir. Bu kapsamda, özel eğitim kavramının niteliğinin yanında özel eğitim almaya neden olan tanılar üzerinde de durulmaktadır. Daha sonrasında Türkiye’de özel eğitimin gelişimi ve mevcut durumu incelenmekte ve özel eğitim alınan konulara yer verilmektedir. Son olarak da özel gereksinimli çocukların eğitiminde hem ebeveynlerinin hem de öğretmenlerinin önemine değinilmektedir.

2.1.1. Özel Eğitim Kavramı

Fiziksel, duyuşsal, bilişsel ve psiko-motor alanlar dikkate alındığında, tüm çocuklar birbirinden farklı özellikler taşımaktadır. Boy uzunlukları veya kısalıkları, hislerindeki duygusal yoğunluklar, yetenek farklılıkları veya öğrenme hızları bu farklılıkları ifade etmektedir. Konu, özel eğitim ihtiyacında olan çocuklar olduğunda, diğer çocuklara benzerliklerinden çok, farklılıkları göze çarpmaktadır. Bazı engel türlerinin öğrenmedeki etkisi, bu farklılığın göze çarpmasının temel nedenidir (Akçamete, 2009, s. 32).

Eğitim, bireysel özelliklerin ayrıntılı ve kapsamlı olarak değerlendirildiği süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu süreç aynı zamanda davranışları değiştirme ve geliştirme sürecidir. Bu amaçla yürütülen eğitim-öğretim faaliyetlerinde ciddi anlamda farklılık gösteren öğrencilerin belirlenip, sonucunda sağlanan eğitime “özel eğitim” adı verilmektedir (Çelikten, 2018, s. 2). Diğer bir deyişle “özel eğitim”, üstün yetenekli olanları yetenekleri doğrultusunda en üst düzeye çıkmasını hedefleyen, yetersizliğin engelle dönüşmesini önleyen; engelli bireyleri, başkalarının yardım veya bakımından bağımsız olarak, kendi kendine yetecek hale getirerek topluma kaynaşmasını ve üretici

bireyler olmasını desteleyecek bilgi ve becerilerle donatan, çoğunluktan farklı ve özel eğitime ihtiyacı olan çocuklara sunulan bir eğitimidir (Ataman, 2005, s. 31). Meyen (1996) ise özel eğitimin, alışlagelenden farklı güçlüğü olan bebek ve çocukların özel gereksinimlerini gidermek amacıyla dizayn edilmiş öğretim faaliyetlerinin bütününe kapsadığını ifade etmektedir (aktaran Akçamete 2009, s. 42).

Özel eğitime ihtiyacı olan birey, çeşitli sebeplerle akranlarından, bireysel ve gelişimsel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından anlamlı bir farklılık gösteren bireyi ifade etmektedir (Eurybase, 2009, s. 235). Akranlarına göre anlamlı farklılığa sahip olan bu bireyler, özel eğitime ihtiyacı olan veya özel gereksinimi olan bireyler olarak ifade edilmektedir. Bu grupta değerlendirilen bireyler, akranlarına oranla daha yetersiz olanlar ve üstün yetenekliler gibi daha gelişmiş özelliklere sahip olanlardır. Böylece, kullanılan ifadenin bütünleyici bir özellik taşıdığı vurgulanabilmektedir (Akçamete, 2009, s. 33).

2.1.2. Özel Eğitim Gerektiren Tanılar

Özel eğitime gereklilik duyan bireylerin bireysel özelliklerinin ve ilgi alanlarının, yeterli ve yetersiz oldukları tarafları ile bütün gelişim alanlarındaki özelliklerinin saptanabilmesi amacıyla, eğitim, psikososyal ve tıbbi alanlarda gerçekleştirilen değerlendirme süreçlerine “tanılama” denilmektedir. Bu anlamda; özel eğitime ihtiyacı olan bireyleri tanılamada ve bunlara yönelik kullanılacak olan eğitim hizmetlerinin tespitinde, “Tıbbi Tanılama ve Eğitsel Tanılama” olarak 2 farklı modelden yararlanılmaktadır (Güney, 2017, s. 3).

Psikometrik ölçümler ve tıbbi verilerin baz alınmasıyla gerçekleştirilen tanılama modeli, tıbbi tanılamadır. Yetersizliğin var olup olmadığı, varsa bu yetersizliğe neden olan zedelenmenin gerçekleştiği yeri ve derecesini, bu zedelenmeye sebep olan unsurları, sürekliliği ya da ilerleyip ilerlemediği gibi özellikler kapsamında değerlendirilmesi tıbbi tanılama modelinde ele alınmaktadır. Aynı zamanda bu modelde, bireyde gerçekleşen zedelenmenin verdiği yetersizlikten etkilenme boyutunu minimum düzeye indirgeyen tıbbi önlemlere de yoğunlaşarak, zedelenmenin nasıl gelişim göstereceği ve nasıl yok edilebileceği detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Standart koşullar altında gerçekleştirilen psikolojik testler sayesinde, bireylerin dil,

bilişsel, duygusal, sosyal ve motor becerileri gözlemlenmektedir. Ancak; tıbbi tanılama ve psikolojik testlerden elde edilen tüm bu verilere rağmen özel eğitim ihtiyacı olan bireylere teşhis, sınıflandırma ve ön tanı yapabilmek mümkünken; bu bireylere hitap eden eğitim ortamları ve programları hakkında karara varmak mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla, eğitim ortamına ve gerekli özel eğitim hizmetine yeterlilikler ve eğitim ihtiyaçları göz önünde bulundurularak eğitsel tanılama ile karar verilmektedir. Eğitsel tanılama aşağıda yer alan noktalarda yön gösterici olmaktadır (Güney, 2017, s. 5):

- Eğitim öğretime hangi noktadan başlanması gerektiği
- Disiplin ve gelişim performanslarının oluşturulması
- Eğitim ortamının nerede ve nasıl hazırlanacağı
- Kullanılacak araçların seçimi
- Birey tarafından alınması gereken eğitim programının belirlenmesi
- Bireyin eğitim ihtiyaçlarını karşılamada en iyi ve yaşıtlarıyla maksimum düzeyde birlikte olmasını sağlayacak şekilde ortamların tespit edilmesi
- Gerekli eğitsel önlemlerin belirlenmesi
- Bireylerin yerleşeceği kurumların seçilmesi

Rehberlik ve araştırma merkezlerindeki özel eğitim değerlendirme kurulları tarafından bireyin eğitsel değerlendirme ve tanınması, nesnel, standart testler ve kişi özelliklerine uygun hazırlanan ölçüm araçları vasıtasıyla değerlendirilmektedir. Bu kapsamda; veli veya kurum tarafından tekrarlanması istenecek olursa, tüm eğitim tür ve kademelerindeki geçişlerle birlikte kişinin eğitim performansı ve eğitim gereklilikleri göz önüne alınarak tekrarlanması mümkündür (Güney, 2017, s. 5).

2.1.3. Türkiye’de Özel Eğitimin Gelişimi ve Yasal Durumu

1997 tarihli 573 sayılı kanun hükmünde kararnamenin 3. Maddesi b fıkrasında düzenlenen tanıma göre özel eğitim; özel eğitim ihtiyacı bireylerin bu gerekliliklerinin karşılanması amacına özgü olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile bu bireylerin özür ve özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitimidir.

Özel eğitim hizmetlerinin iletilmesi için ülkemizde devlet kuruluşları ve özel kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kuruluşlardan bazıları; “Milli Eğitim Bakanlığı’na (MEB) bağlı Özel Öğretim Kurumları Başkanlığı, başbakanlığa bağlı Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM), Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu”dur. Bireyin eğitim ve öğretim ihtiyacının giderilmesi amacıyla bilim sanat merkezleri, iş okulları, mesleki eğitim liseleri, hastane okulları, işitme engelliler okulu, görme engelliler okulu vb. eğitim kurumları oluşturulmuştur. Oluşturulan bu eğitim kurumlarında akranlarına kıyasla daha yetersiz özellikler sergileyen bireylerin bu yetersizlikleri dikkate alınarak eğitimlerinin sürdürülmesi hedeflenmektedir.

Özel eğitim alanındaki çalışmaların, Türkiye’de 1700-1800 seneleri arasında Osmanlı Devleti dönemlerinde başladığı bilinmektedir. Bahsedilen dönemlerde Osmanlı Devleti içinde özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin yaşlılar evinde bakıldığına ve bir kısmının kabiliyetlerine özgü işlerde çalıştırıldıklarına dayanan belgeler de mevcuttur. Örnek olarak; üstün yetenekli bireylerin eğitimi alanında büyük önem taşıyan gelişmeler 1700’lerde yaşanmıştır. Bu kapsamda; Osmanlı eğitim sistemi içerisinde önemli yeri olan “Enderun Mektepleri” üstün yetenekli ve üstün zekalı çocuklar için kurulmuş olmakla birlikte; söz konusu bireylerin dünyadaki ilk sistemli seçim, istihdam ve eğitim örneği olarak kabul edilmektedir (Kargın, 2004, s. 3).

Geçmiş yıllarda özel eğitime yönelik gerçekleştirilen çalışmalara örnekler aşağıda sıralanmaktadır:

- İşitme engeli bulunan çocuklar için Ticaret Mektebi bünyesinde, 1889’da İstanbul’da Grati Efendinin öncülüğünde bir eğitim okulu kurulmuş ve 1890 yılında bu okula görme engelli bireyler için bir bölüm daha açılmıştır.
- 1913’te özel eğitim alanında ilerlemeler yaşamak adına Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu çıkarılmıştır.
- 1921’de bir derneğin önderliğinde Özel İzmir Sağırılar- Körler Okulu kurulmuş ve üç sene sonrasında bu kurum Sağlık Bakanlığına devredilmiştir.
- 1949’da 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu yürürlüğe sokulmuştur.
- 1950’de Özel Eğitim Hizmetleri Başkanlığı kurulmuş ve MEB bünyesine alınmıştır.

- 1961 Anayasası özelliği olarak ilk defa bireylere yönelik eğitim hizmetleri anayasal düzenleme (1961 Anayasası 50. Maddesi) içine alınmıştır.
- 1983'te çalışmalar genişletilerek gelişmiş ülkeler model alınmış ve Kaynaştırma programları öne çıkmıştır (Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu, 1983, sayı: 2916).

1950'li yıllardan itibaren yaşanan eğitsel gelişmeler değerlendirildiğinde, özellikle bu alanlarda iyileştirme kanunları detaylıca düzenlenmiştir. Özel eğitim gerekliliği olan bireylerin toplumla barışık, mutlu ve huzurlu yaşamaları ve toplumda büyük değer taşıdıklarının hissettirilmesi adına bilim sanat merkezi, meslek edindirme okulları, kaynaştırma programları gibi pek çok benzer uygulamalar hayata geçirilmektedir.

Özetle; geçmişten günümüze özel eğitim alanında yapılan destekler gitgide çoğalmaktadır. Bu kapsamda; 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nda yapılan düzenlemeler ile özel eğitim kurumu açılma ilkelerinin tekrardan belirlenmesi, İstatistik Kurumu tarafından gerçekleştirilen "Türkiye Özürlüler Araştırması" (Eurybase, 2009, s. 246) gibi pek çok sayıda çalışmalar yapılan desteklere örnek olarak gösterilebilmektedir.

2.1.4. Türkiye'de Özel Eğitim

Ülkemizde zihinsel yetersizlik, iletişim bozukluğu, davranış bozukluğu, istismar, üstün zeka, işitme, görme ve/veya ortopedik yetersizlik ve otizm alanlarında özel eğitim hizmetleri verilmektedir.

2.1.4.1. Zihinsel Yetersizlik

Zihinsel engelli birey tanımı, halen tam anlamıyla herkes tarafından kabul görecektir şekilde tanımlanabilmiş değildir. Ortak bir tanım oluşturulmasında yaşanan güçlüğü nedenleri olarak; bu konuya duyulan ilginin birbirinden farklı meslek gruplarına ait olması, bu meslek gruplarının her birinin konuya kendi pencerelerinden bakıyor olması ve buna ek olarak konunun had safhada karmaşık özellikler göstermesi

sayılabilir (MEB, 2015). Doll, 1940’larda bir tanım ortaya atmış ve zihinsel engellilik durumunu altı ölçüt bazında değerlendirmiştir. Bu ölçütler aşağıdaki gibidir;

1. Normalin altında zihinsel olma durumu,
2. Sosyal yetersizliğin bu duruma sebep olması,
3. Gelişimsel duraksamalar ve kesintilere sahip olma,
4. Zihinsel yetersizliğin doğuştan veya çocukluktan başlaması, geciken olgunlaşma,
5. Yapısal kaynaklı zihinsel yetersizliklere yol açan kalıtsan nedenler veya hastalıklar,
6. Kalıcı ve düzeltilemez bir durumun varlığı.

Sonraki yıllarda yapılan birçok tanıma dayanak olan Doll’un bu tanımı, karmaşık görünmesine rağmen çalışmalara fazlasıyla katkı sağlamıştır. Zihinsel engellilik için “bireyin geçmişte yaşadığı olaylar çerçevesinde şekillenmiş davranış dağarcığının sınırlı olması” şeklinde yapılan tanım ise davranış analizi görüşüne aittir (MEB, 2015). Bireyin zeka seviyesinin belirlenmesiyle beraber dikkat, bellek ve genellemeler yapmayı da içinde barındıran öğrenme süreçlerindeki yetersizliklerin ve yinelenen başarısızlıklar karşısında yaşanan motivasyon kaybının sınırlı zihinsel işlev seviyesine bağlı olarak zihinsel yetersizliği göstermesi, “zihinsel işlevlerde yetersizlik” olarak tanımlanmaktadır. Buna nazaran “uyumsal davranışlarda yetersizlik” ise; bireyin kendisinden beklenen sosyal alanda sorumluluk ve bireysel bağımsızlık yükümlülüklerini yerine getirememesi süreçlerini ifade etmektedir (MEB, 2015).

2.1.4.2. İletişim Bozukluğu

İnsanların nasıl konuştuğunu ve sosyal bir olaya ayak uyduracak biçimde nasıl bir iletişim kurduğunu içinde barındıran kavram, “sosyal iletişim” olarak adlandırılmaktadır (Acarlar, 2010, s. 256). Buna örnek olarak, bir çocuk arkadaşlarıyla beraber olduğu bir ortamda daha rahat bir konuşma türü seçerken, öğretmeniyle olan konuşmasında daha kibar bir üslup ile konuşması beklenmektedir. Aynı zamanda yine bir çocuğun oyun esnasında gürültülü ve yüksek bir sesle konuşurken, sınıf ortamında ise sessiz olması gerekmektedir. İşte bunun gibi sosyal iletişim kurallarını anlamakta ve uygulamakta özel eğitim gerekliliği olan çocuklar güçlük çekmektedirler. Örneğin,

konuşma sırası ve ses tonu ile verilmek istenen mesajın algılanmasında sorun yaşamaktadırlar. Bu durum onların gelişen olaylarda kolaylıkla iletişim kurmasına da engel olmaktadır (Aral ve Gürsoy, 2007, s. 34). Çocuk, kelime telaffuzunu düzgünce yapabilmesine, tam cümleler kurabilmesine rağmen karşılıklı bir diyalog yaşamakta ve genellikle başka kişilerle iletişim kurmakta zorlanıyorsa; ayrıca dili uygun anlamlarda kullanmada ve sosyal ipuçlarının takibinde güçlükler yaşıyorsa, Sosyal (Pragmatik) İletişim Bozukluğunun varlığından bahsedilmektedir (Acarlar, 2010, s. 257).

Çocuğun fiziksel, zihinsel, duygusal, motor ve sosyal becerilerinin tümünün okul öncesi programda geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu kapsamda bu eğitim, gelişime yönelik olarak dil gelişimi ve öz bakım becerileri kazandırmaya çalışmaktadır. Burada ilk olarak gerekli olan koşul, çocukların gelişim yaşlarının doğru tespit edilmesi ve ona uygun program hazırlanmasıdır. Daha sonra çocukları desteklemek için kazanım ve göstergeler yoluyla değişik eğitim süreçleri oluşturulmaya ve çıkılabilecek en üst gelişim seviyesine ulaştırmaya uğraşilmektedir. “Sarmal” özellik gösteren okul öncesi program, “eklektik” bir modeldir (Tuncer, 2015, s. 46). Aşağıda bu programların en temel unsurları sıralanmaktadır (MEB, 2013):

1. Çocukların koşulsuz kabul gördüklerini hissetmeleri ve vakit geçirdikleri ortamda güvenli hissetmeleri, çocuk merkezli bu programlar sayesinde olmaktadır. Bu anlamda çocukların karakteristik özellikleri ve becerileri göz önünde tutularak çocukların her birine özel yaklaşımlar geliştirilmektedir.
2. Program, çocuk, aile ve çevreye bağlı durumlara göre öğretmenlere programda farklılık yapma imkanı tanıyan esnek bir yapıdadır.
3. Programın ilgisi, işlenilen konu ve temalara nazaran amaçlanan kazanımlara yönelmektedir.
4. Oyun kullanarak çocuklara beceriler kazandırma amacı olduğundan, program oyun temelli özelliğe sahiptir.
5. Çocuğun kendi başına öğrenmesini ve soru yoluyla kendi kendine keşfetmesini sağlamak programın önceliğini oluşturmaktadır.
6. Çocuk gelişimleri öğrenme merkezlerinden destek almaktadır. Burada, büyük, küçük gruplar ve bireysel aktivitelerden yararlanılmaktadır. Bu sayede bireysel etkinlikler yanında hem sınıfça hem de daha küçük gruplar arasında aktiviteye katılım sağlanmaktadır.

7. Yaratıcılık önemli olup, öğretmenin yaratıcı olması beklenirken, çocukların yaratıcılıkları desteklenmektedir.
8. Edinilen bilgi ve beceriler, günlük yaşamla ilişkilendirilip, çocuklardan da kendi hayatlarından durumlarla bunları ilişkilendirmeleri beklenmektedir.
9. Toplumsal ve evrensel değerler vurgulanmaktadır.
10. Eğitim planlarını hazırlama, uygulama ve değerlendirme konularında öğretmen serbest bırakılmıştır.
11. Çocukların gelişimi, program ve öğretmenin kendisi, öğretmen tarafından değerlendirilmektedir.
12. Ailenin katkısı önemli rol oynamaktadır.
13. Özel gereksinimleri bulunan öğrenciler adına gerekli tüm düzenlemeler yapılmalıdır.
14. Rehberlik hizmeti önem taşımaktadır.
15. Öğrenme Merkezleri: Günlük eğitim planı akışında yer alan etkinliklerde ele alınan kazanım ve göstergeler doğrultusunda seçilmiş farklı materyalleri bünyesinde bulunduran, birbirlerinden çeşitli malzemeler (pano, dolap, farklı renk ve desende halılar, yer döşemeleri gibi) kullanılarak ayrıştırılmış oyun alanlarıdır.

Sınıftaki çocuk nüfusu ve sınıfın fiziki koşulları göz önünde bulundurularak, bir sınıfta kaç merkez olacağı belirlenmektedir (Yaman, 2006, s. 4). Okul öncesi eğitim kurumlarında, kitap müzik, sanat, fen ve dramatik oyun merkezleri bulunması gerekmektedir. Sürecin bir parçası olarak öğretmen, çocuklar merkezlerdeyken onları gözlemleyerek, kayıtlar almakta ve gerekli yönlendirmeleri yapmaktadır. Öğrenme merkezleri birbirinden net biçimde ayrılmış olmalıdır (Ünal, 2018, s. 51).

2.1.4.3. Davranış Bozuklukları

Çevreye ve diğer insanlara rahatsızlık veren dışa vurulmuş olan davranışlar, davranış problemlerinin tanımını kapsamaktadır. Problematik davranışlar, davranışı gösteren birey için de tehlike arz edebilmekte, öğrenmeyi engellemekte veya olumsuz

etkilemekte, bireyin özgüvenini azaltabilmekte ve de mühim olarak bireyin topluma uyumunu zorlaştırmaktadır (Yumuş ve Metin, 2015, s. 474).

Zihinsel engelli çocukların sergilediği davranış sorunları, eğitim ortamında ve çevrelerinde sıklıkla, kendisine veya başkalarına zarar veren, uyum sorunları yaşayan, toplumdan dışlanan bireyler olarak ifade edilmelerine neden olmaktadır. Davranışsal bozukluklar, zihinsel engelli çocuklarda gelişimin ilk yıllarından başlayarak, eğitimi ve yaşamı süresince devam edebilmektedir (Güneş, 2015, s. 1). Okul programlarında akademik, sosyal, mesleki ve kişisel becerileri kapsayan, akademik açıdan performansı olumsuz etkileyen duygusal ve davranışsal tepkilerle karakterize edilen yetersizlikler, duygu ve davranış bozuklukları olarak tanımlanmaktadır. Bu duygu ve davranış bozuklukları yaş, kültür ve etnik normlardan farklılık göstermektedir. Davranış bozukluklarını etkileyen biyolojik, aile ve okul ile ilgili faktörler bulunmaktadır (Bakkaloğlu, Sucuoğlu ve Özbek, 2017, s. 4).

Zihinsel engelli bireylerin, psikolojik ve nöropsikiyatrik bozukluklar bakımından risk altında olmaları, diğer bireylere oranla daha yüksektir; aynı zamanda bu bireyler, engelli olmayan gruba oranla daha fazla davranış problemi sergilemektedirler. İhtiyaçlarını ifade edememe, diğer bireylerle iletişim kuramama gibi engeller sonucunda, zihinsel engelli birey saldırgan bir takım davranışlarda bulunmaktadır. Buradaki temel amaç ise dikkat çekmektir. Dikkat eksikliği ve saldırganlık gibi davranış problemleri açısından, zihinsel engelli bireylerin risk grubu olduğu saptanmıştır. Bu duruma yol açan faktör, düşük zeka ile birlikte, aynı zamanda kişilik ve çevresel faktörlerdir (Güneş, 2015, s. 1).

Çocuklarda görülen davranış ve uyum bozuklarından bazıları şunlardır: “dikkat eksikliği, hiperaktivite bozukluğu, saldırganlık, kıskançlık, bir şeyler çalma, yalan söyleme, inatçılık, kaygı, korku, uyku bozuklukları, parmak emme, tırnak yeme, kekemelik, tikler, yeme bozuklukları, altını ıslatma, dışkı kaçırma” (Güneş, 2015, s. 1).

2.1.4.4. İstismar

İstismar kelime anlamıyla kişinin rızası olmadan sözlü veya fiziksel olarak taciz edilmesini ifade etmektedir. Anne ve babaların ilaç ve alkol bağımlılığı, işsizlik, yoksulluk, evlilikle ilgili sorunlar gibi sebepler nedeniyle ortaya çıktığı belirtilmektedir (Öncü, Kurt, Esenay ve Özer, 2012, s. 129). İstismarı önlemek amacıyla, anne ve babaların çeşitli konularda eğitilmelerinin, çocuklarını ihmal ve istismar etmelerini önlemede etkili olabileceği yapılan çalışmalarda vurgulanmaktadır. Çocukların ihmal ve istismarının önlenmesi noktasında, temel becerilerin öğretilmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda, çocuğun gelişiminde önemli sayılabilecek alanlarında ve dil becerileri, giyinme, tuvalet eğitimi gibi konularda anne ve babalara öğretme becerileri kazandırılabilir (İnsan Hakları Derneği, 2008). Bunların yanı sıra, istismarın önüne geçilebilmesinde önem taşıyan bir diğer nokta da, özellikle basit davranış yönetimi ilkelerinin öğretimi konularına yer verilmesidir.

2.1.4.5. Üstün Zeka

Üstün zeka ile ilgili ilk tanımlamalardan biri 1925 yılında Terman tarafından yapılmıştır. Terman'ın yaptığı tanıma ve geliştirmiş olduğu Stanford-Binet ölçeğine göre zeka sınıflandırması aşağıdaki gibi olmaktadır (Enç, 2005, s. 92-93):

- 0–70 Z.B. arasındakiler geri zekâlı.
- 70–80 Z.B. arasındakiler tutuk zekâlı,
- 80–90 Z.B. arasına düşenler sınır üstü ya da tutuk normal,
- 90–110 Z.B. arasına düşenler normal zekâlı,
- 110–120 Z.B. arasına düşenler üstün zekâlı,
- 120–140 Z.B. arasına düşenler çok üstün zekâ
- 140 Z.B. ve yukarısı deha ve deha çevresinde olanlar.

Ancak bu sınıflandırmada yer alan üstün zeka bölümü gibi tek ölçüte dayanan tanımlar, zamanla yerini çoklu ölçüte dayanan tanımlamalara bırakmıştır.

Türkiye’de, MEB tarafından 1991 yılında düzenlenen I. Özel Eğitim Konseyi’nde üstün zekaya ilişkin “üstün Yetenekli çocuk, genel ve/veya özel

yetenekleri açısından, yaşitlarına göre yüksek düzeyde performans gösterdiği konunun uzmanları tarafından belirlenmiş çocuklardır” şeklinde bir tanımlama yapılmıştır.

Üstün yeteneklilerin eğitimlerini düzenlemek amacıyla kurulan BİLSEM Yönergesi’ne göre ise üstün zekalılık şu şekilde tanımlanmaktadır: “Üstün veya özel yetenekli çocuk, özel akademik alanlarda veya zekâ, yaratıcılık, sanat ve liderlik kapasitesi yönüyle yaşitlarına göre yüksek düzeyde performans gösteren ve bu tür yeteneklerini geliştirmek için okul tarafından sağlanamayan hizmet veya faaliyetlere gereksinim duyan çocuktur”.

2.1.4.6. İşitme, Görme ve/veya Ortopedik Yetersizlik

Bireyin, fiziksel olarak veya duyu organlarındaki zedelenme sonucunda, işlevlerinde gözlemlenen kısmi veya tüm kayıplar durumunu ifade etmektedir (Ataman, 2005, s. 42). Yetersizliği doğrultusunda birey, çoğunluk ile aynı şekilde göremeyebilir, işitemeyebilir veya yürüyemeyebilir. Bu bağlamda birey, yetersizliğin ne olduğuna bağlı olarak özel eğitime tabi tutulmalıdır (Eripek, 2005, s. 3).

2.1.4.7. Otizm

Otizm kavramı, ilk kez Kanner (1943) tarafından tıp literatürüne kazandırılmış bir kavramdır. Kanner tarafından otizm; “kısıtlanmış, yinelenen davranış örüntüleri, toplumsallaşmada, sözlü ve sözel olmayan iletişimde bozukluk gibi çekirdek belirtileri olan süreğen bir bozukluk” olarak ifade edilmiştir (aktaran Bodur ve Soysal, 2004, s. 1). Bir başka tanımda ise otizm kavramı, yaşamın ilk üç yılında ortaya çıkmakta ve hayat boyu devam etmektedir. Bireyde tekrarlayan davranışlar ve sınırlı ilgi gibi bozuklukların yanı sıra sosyal etkileşim ve iletişimde sorunlar şeklinde beliren nörolojik bir bozukluktan meydana gelen bir gelişimsel bozukluktur (Korkmaz, 2003, s. 81). Otizm Spektrum Bozukluğuna (OSB) sahip çocukların tanı ve sınıflandırılmasında, yaygın olarak Dünya Sağlık Örgütü’nün “Uluslararası Hastalıkların Sınıflandırılması (International Classification of Diseases)” ve Amerikan Psikiyatri Birliği’nin (American Psychology Association, APA) “DSM-V” kriterleri kabul görmekte ve kullanılmaktadır (Karaaslan ve Karaaslan, 2016, s. 272).

Bu anlamda Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Amerikan Psikiyatri Birliği'nin 2013 yılında yayımladığı Ruhsal Bozukluklar Tanı ve İstatistik Kitabı-5'e (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-5/DSM-5) göre, "sosyal iletişim ve etkileşimdeki kalıcı yetersizlikler, sınırlı/yinelenen davranış örüntüleri, aynılıkta ısrarcılık, rutinlere bağlılık ve duyuşal uyarılara aşırı duyarlılık ya da duyarsızlıkla kendini gösteren ve belirtileri çok yoğun olarak 24 ay ve sonrasında ortaya çıkan bir gelişimsel yetersizliktir" (DSM-5, 2013, aktaran Köroğlu, 2013, s. 42).

2.1.5. Özel Gereksinimli Çocukların Eğitiminde Ebeveyn Tutumlarının Önemi

Çocuklar genel olarak en çok ailelerinin içinde yer aldıkları sosyo-ekonomik düzeyin etkisi altında kalmaktadırlar. Sosyo-ekonomik düzey, ailenin aldığı eğitimi, sağlık hizmetlerinden yararlanma durumlarını ve özel gereksinimli olan çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması direkt olarak etkilemektedir. Anne-baba ve çocuk ilişkileri hususunda Bergman, Mahler ve Pine (2003) çocukların hayatlarının ilk 36 ayını belli sistem dahilinde incelemiştir. Bergman, Mahler ve Pine (2003) bir bebeğin biyolojik olarak doğumuyla psikolojik doğumunun aynı zamanlarda olmadığını savunmuştur. Biyolojik doğum; gözlemlenmesi mümkün olan, dramatik ve sınırları keskin bir süreçtir, bunun yanında psikolojik doğum ise, yavaş yavaş gelişen ruhsal bir süreç olarak tanımlanmıştır. Bunun yanında baba tarafından bebeğe anne dışında da birinin varlığının gösterildiği belirtilmiştir.

Winnicott (1998, s. 98), çocukların hayatlarının başında bütünleşmemiş, zamanda ve mekanda dağınık deneyimler yaşadıklarını öne sürmüştür. Bu deneyimler kendilik çekirdeğini oluşturmaktadır. Çocuğun kendilik bütünleşmesi ve gelişmesi, annesiyle kurduğu ilişki ve annenin sağlamış olduğu çevrede sağlanmaktadır. Sonuç olarak annenin çocuğa sunduğu 'kucaklayıcı çevre' ile çocuk kendini bütünleşmiş olarak algılar ve kendilik duygusunu geliştirir. Çocuğun giderek kendi bütünlüğünü kavraması ise annenin çocuğuyla ilgili bütünleşmiş tasarımları sayesinde mümkün olabilecektir.

Anne çocuğuna ihtiyaçları konusunda eş duyumlu yanıtlar verdiğinde bu çocuğun tutarlı bir kendilik duygusu geliştirmesine yol açacaktır ve bu durumun çocuğun iç dünyasını oluşturmaya yardımcı olacağı belirtilmiştir. Winnicott'a (1998,

s. 98) göre çocuk, ‘tüm güçlülük’ deneyimi yaşamakta ve bu deneyim de çocuğun eş duyumlu olarak gereksinimlerinin karşılanması ve kendini her türlü tatminin kaynağı olarak görmesi olarak açıklanmaktadır.

Freud (2003, s. 28), bir çocuğun günlük davranışlarının ve semptomatolojisinin ebeveynleri tarafından bakılmalarına veya ihmal edilmelerine, sevgi veya sevgisiz bir yaklaşıma maruz kalmalarına, değer görmelerine veya küçümsenmelerine hatta ebeveynlerin aile hayatı içindeki düzen veya düzensizliklerine göre değişebileceğini savunmaktadır. Bütün bunlara ek olarak ise Freud (2003, s. 30), annede oluşabilecek kişilik değişimlerinin çocuklar üzerinde de önemli etkilere yol açacağını ileri sürmüştür. Melanie Klein, çocukluk dönemine psikanalitik çerçevede farklı bir bakış açısı getirmiş olan kuramcılardan birisi olmasının yanında asıl olarak Sigmund Freud’un klasik psikanalitik kuramının izinde olan bir kuramcıdır (Geçtan, 1993, s. 78). Klein (aktaran Geçtan, 1993, s. 78) tarafından, çocuklarla yürüttüğü ve içselleştirilmiş nesneler odaklı çalışmaların ışığında psikanalitik kurama değişik boyutlar getirilmiştir. İnsan yaşamının ilk yılının ruhsal gelişim açısından en belirleyici dönemi olduğu ileri sürülmüştür. Nesne ilişkileri kuramına günümüzdeki şeklini veren Melanie Klein ve ondan etkilenen birçok kuramcı olmuştur. Söz konusu kuramda dürtüler bir ilişki içinde belirlenmekte ve birbirlerinden soyutlanamazlar. Dürtülerin gerilim boşaltma amacına yönelik değil de insan (nesne) arayışıyla ortaya çıktığını öne süren bazı nesne ilişki kuramcıları kuramsal görüşlerini daha da öteye taşımışlardır.

Kohut (aktaran Öngider, 2013, s. 424), bir çocuğun gelişim sürecinde annesinden alacağı onaylayıcı tepkilerin çok önemli olduğunu savunmuş ve bu durumun çocuğun kendisini değerli hissetmesine yol açacağını öne sürmüştür. Bununla birlikte, anne aynalama yani mirroring tepkisi vermediği zaman bu durum çocuğun bütünlük duygusunu sürdürmekte ve kendisine olan saygısını koruma adına güçlüklerle karşılaşacağını belirtmiştir. Bunun sonucunda ise çocuk umutsuzluk duygusuyla kusursuz olabilmek için ebeveynlerini etki altına almaya çalışacağını savunmuştur (Öngider, 2013, s. 424).

Bağlanma, doğumla başlayıp asıl olarak 0-3 yaş arasında belirlenen bir süreç olarak görülmektedir. Her ne kadar henüz kanıtlanmamış olsa da doğum öncesi süreci de kapsadığı düşünülmektedir. Bowlby (1969, aktaran Öngider, 2013, s. 424) tarafından, bu kuram çerçevesinde türe has davranış biçimleri ve hayat boyu duygusal

gelişim süreci açıklanmaya çalışılmıştır. Bu süreç temelde yeni doğmuş bir insan yavrusunun yaşama şansını artırma güdüsüyle biçimlenir. Çocukla onu yetiştirenler arasındaki ilişki bu dinamikle açıklanır. Söz konusu kuram, duygusal gelişimle kişilik gelişimi ve bu süreçlere dayanan kişisel farklılıkların anlaşılması için zengin kuramsal bir çerçeve sunar. Bowlby'e (1969, aktaran Öngider, 2013, s. 424) göre, anne veya temel bakımı veren kişi ve çocuk arasındaki bağlanmanın oluşmasında bazı temel etmenler mevcuttur. Bunlar; a) İnsanların ve hareket eden nesnelerin tercihinine yönelme b) Diğerlerine nazaran daha sık gördüklerini ayırt etme c) Tanıdık olanlara yakın davranma ve tanıdık olmayanlara uzak durma d) Diğer davranışlardan istenilenin yapıldığı davranışları ayırt etme ve davranışları arttırma. Bowlby'nin (1969, aktaran Öngider, 2013, s. 424) bağlanma kuramını temel alan Ainsworth, Blehar ve Waters (1978, aktaran Öngider, 2013, s. 424) üç farklı tip bağlanma örüntüsü öne sürmüşlerdir. Güvenli bağlanma örüntüsü bunlarda ilkidir.

Bu durumda bebeğin temel ihtiyaçlarının zamanında karşılayan bir bakıcının varlığı bebeğin oyun oynamak veya keşfe çıkmak için kendini güvende hissetmesine yol açmaktadır. Bu tür güvenli bir bağlanma örüntüsünde temel bakım veren kişiyle kurulan ilişki bebeğin uyumunu meydana getirmektedir. Kaygılı/kararsız bağlanma örüntüsü ise ikinci tip bağlanmadır. Bu durum için eğer, temel bakımı veren kişi bebekten gelen tepkilere tutarsız davranır veya zamanında karşılık vermezse bebekte kaygılı/kararsız bağlanma örüntüsünden bahsedilebilir. Kaygılı/kaçıngan tarz ise üçüncü bağlanma örüntüsüdür. Burada bakım veren kişi bebeğin ihtiyaçlarına tutarlı olarak tepki vermediği durumlarda bebek bakıcısına kaygılı/kaçıngan tarzda bağlanmaktadır.

Anne ve çocuk arasındaki ilişki temel bağlanma sürecinde ele alınmaktadır ancak bu süreçte babanın da rolünün öneminin de yadsınması mümkün değildir. Babanın etkisi bu süreçte hem dolaylı hem de dolaysız olmaktadır. Babanın bebekle kurduğu ilişki doğrudan etki, anne-baba ilişkisinin anneyi etkilemesi suretiyle bu durumun bebeğiyle kurduğu ilişkiye yansıtmasıyla dolaylı bir etki olarak açıklanmaktadır.

Bowlby'e (1969, aktaran Öngider, 2013, s. 425) göre, anneye duygusal bir ilişki kuran bir küçük çocuğun ondan ayrı kalması durumunda bunun çocuğun kişilik gelişimine fazlasıyla zarar vermesi olanak dahilindedir. Buna sebep olarak da, bu

ayrılığın yoğun bir libido talebine ve yoğun bir nefret duygusuna yol açmasının olduğunu ifade etmiştir.

Aile sistem teorisinde aileyi; aile içindeki bireylerin birbirlerinin yanı sıra aile içi kurallara da saygılı oldukları bir sistem olarak değerlendirmek mümkündür. Söz konusu sistemde alt sistemlerin oluşturduğu üç ilişki nitelik açısından önem arz etmektedir. Bu ilişkiler; anne babanın birbirleriyle olan ilişkisi, onların çocukla olan ilişkisi ve kardeşler arasındaki ilişki olarak ifade edilmektedir (Hakvoort, Bos, Balen ve Hermanns, 2010, s. 183). Diğer alt sistemler, alt sistemlerden birisindeki duygu ve davranışların niteliğinden etkilenmektedir. Anne ve babanın çocukla olan iletişimi, anne baba alt sistemindeki ilişkinin pozitif veya negatif olmasından, evlilik uyumunun niteliğinden aynı yönde etkilenebilmektedir (Hakvoort ve diğerleri, 2010, s. 183).

Anne ve babanın çocukla olan ilişkisinde evliliğin rolü oldukça etkili olmaktadır. Evlilik içindeki uyum nitelik açısından ailenin yaşam kalitesinin ortaya konmasında etkili olmaktadır. Anne ve babanın birbirleriyle olumsuz ilişki içinde olmaları bireylerin farklı birçok olumsuz davranış göstermelerine neden olabilmektedir. Eşler arasındaki çatışmalar; anne ve babanın çocukları üzerindeki disiplinin azalmasına, davranışlarının tutarsızlaşmasına veya anne ve babanın çocuklarından uzaklaşmalarına yol açmaktadır. Bu durum çocuğun uyum problemleri yaşamasiyla sonuçlanmaktadır. Ayrıca eşlerin arasındaki uyumun azalması bazı durumlarda anne ve babanın çocukları üzerindeki psikolojik ve duygusal kontrolü artırmalarına neden olduğundan çocukların kaygılı ve içe yönelim problem davranışları sergilemeleri söz konusu olabilmektedir (Yaşar, 2009, s. 7). Bugüne kadar yapılan araştırmalar ışığında; çocukların sorunlu davranışların altında aile yapılarının niteliği ve evlilik içinde oluşan problemlerin yattığı ve çocuklardaki sorunlu davranışlarla aile uyumu arasında negatif yönlü bir etkileşim olduğu tespit edilmiştir (Savi, 2008, s. 210).

Baumrind'in (1996) çalışmaları incelendiğinde otoriter anne babaya sahip olan çocukların, mutsuz, kendine güveni olmayan, çekingen, kendini ifade etmekte zorlanan ve saldırganlık eğilimlerinin diğerlerinden daha yüksek olduğu görülmektedir (aktaran Yılmaz, 1999, s. 104). Aynı konuda Lai ve Salili (1999, s. 289) tarafından yapılan çalışmaların sonuçlarına göre ise otoriter anne babaya sahip olan ve yapmak istedikleri her şey kısıtlanan, yasaklanan ve kabul görmeyen bu çocukların ilerleyen yıllarda benzer davranışlar gösterdikleri gözlemlenmektedir.

İzin verici anne babaya sahip olan çocuklar, olgun davranışlardan uzak, bağımlı bir kişiliğe sahip olmaktadır. Kendi kendilerine karar verme yetisine sahip olamadıklarından özgüvenleri gelişmeyen ve girişimcilikten çok uzak bir yapıları mevcuttur. Bu tarz çocuklar sahip oldukları motivasyon düzeyini ilk karşılaştıkları sorunda kaybetmekte ve direnme güçleri çok az olmaktadır (Gonzalez, Greenwood ve WenHsu, 2001, s. 185). Steinberg, Lamborn, Darling, Mounts ve Dornbusch'nin (1994, s. 755) çalışmalarında açıklayıcı / otoriter ebeveynlerin çocuklarının, sosyal gelişme, özgüven ve özsaygı, akademik başarı, kendi kendine yeterli olma gibi birçok konuda otoriter izin verici ebeveynlerin çocuklarıyla kıyaslandığında akranlarından daha yüksek bir seviyede oldukları görülmektedir (Güngör ve Sümer, 1999, s. 38). Demokratik anne babaya sahip olan çocukların aile içindeki kararlara katılmaları, söz haklarının olması, bağımsız davranışlar sergilemeleri, anne babalarıyla her konuda tartışma ve işbirliğine açık bir pozisyonda olmaları, kendilerini ifade etmek konusunda bir sıkıntı yaşamamaları gibi birçok olumlu özellikler sergilemektedirler. Sayılan bu olumlu özellikler nedeniyle bu çocukların zihinsel, bedensel ve toplumsal gelişimleri konusunda bir sıkıntı yaşanmaması bu çocukların özsaygı ve özgüvenlerinin yüksek olması sonucunu getirmektedir. Bu nedenlerle yüksek başarı düzeyine sahip, meraklı, yeni keşiflere açık motivasyon düzeyi son derece yüksek olan bu çocuklar (Gonzalez, Greenwood ve WenHsu, 2001, s. 185); yüksek uyum seviyeleri ile kendilerini gerçekleştirme eğilimlerinin yaşıtlarına nazaran daha ileri seviyede olduğu gözlemlenmektedir (Cardinal ve D'Allura, 2001, s. 65).

2.1.6. Özel Gereksinimli Çocukların Eğitiminde Öğretmenin Önemi

Ailenin yanında çocuk gelişiminde yüksek öneme sahip diğer bir faktör, öğretmendir ve okul öncesi programdır (Kanbay Ak, Yıldırım ve Ateş, 2016, s. 90). Öğretmen, her çocuğun farklı gelişimsel ve bireysel özellikleri olduğuna ve farklı yeterliliklere sahip olduğuna dikkat etmeli ve bu şekilde davranmalıdır. Öğretmen, çocuğa kendi yetenekleri ve özellikleri ile doğru orantılı yeni öğrenme imkânları sunarak, çocuğun fiziksel, ruhsal, sosyal ve motor gelişimini desteklemektedir. Ayrıca; öğretmen, çocuğun kabiliyetlerini geliştirmek ve yeni beceriler edinmesini sağlamak için çalışırken, sonuçtan çok sürece dikkat etmeli, çocuğun gayretini görmeli ve takdir

etmeli, çocuk için iyi bir model oluşturmalıdır (Celep, 2004, s. 24). Bu faaliyetleri, yapılandırılmış etkinlikler ve oyunlar sırasında gerçekleştirebilmelidir. Sonuç olarak öğretmen, çocuğun performansını değerlendirmeli ve buna bağlı olarak becerileri doğrultusunda eğitim ve öğretim programı oluşturmalıdır (Odluyurt, 2018, s. 6).

Özel gereksinimli bireyler ise tarih boyunca farklı şekillerde algılanmış ve farklı davranışlar ile karşı karşıya kalmışlardır. Özel gereksinimli bireylerin farklı algılanış biçimi, onlara sağlanan eğitim imkanlarını da etkilemektedir (Akçamete, 2009, s. 53). Onlara sağlanan bu eğitim fırsatlarında evde ailenin önemi kadar, okulda da öğretmenin önemi oldukça büyüktür. Bu anlamda özel gereksinimli çocukların eğitilmelerinde sosyalleşmelerin en önemli faktör öğretmen olmaktadır (İlgar, 2017, s. 315).

Etkili bir öğretmenin görevi, sınıf içerisinde tüm öğrencilerinin öğrenmelerini kolaylaştıracak uyarlamalar yapmak olmalıdır. Özel gereksinimli öğrencilerin derse katılımını arttırmada öğretmen, sadece sınıfın fiziki koşullarını düzenlemekle değil aynı zamanda kullanılan öğretim yöntemlerinde de gerekli uyarlamaları yapmakla yükümlüdür. Bu sebeple, öğretmenlerin farklı öğretim yöntemleri hakkında da bilgi sahibi olup, bunları öğrencilerinin eğitiminde durumlara uygun şekilde kullanmaları gerekmektedir (Olson ve Platt, 2004, s. 34).

Ülkemizde özel gereksinimli çocukların eğitim ve öğretimleri iki farklı şekilde gerçekleştirilmektedir. Bunlardan birincisi, yaşlılarından ayrı olarak özel eğitim kurumlarında eğitim ve öğretim görmektedirler. İkinci olarak ise, “kaynaştırma” uygulaması kapsamında normal öğrenciler ile birlikte aynı sınıfta eğitim almaktadırlar. Eşitlik, özgürlük gibi kavramların giderek yaygınlaşması ile birlikte, özel gereksinimli bireylerin de ayrımlaştırılmış ortamlardan ziyade daha bütünleştirici ve katılımcı ortamlarda eğitim ve öğretim görmeleri gündemde olmaktadır. Özel gereksinimli bireylerin de belirli sınırların getirilmediği normal gelişim gösteren yaşlıları ile beraber eğitim almaları hedeflenmektedir (Akçamete, 2009, s. 35). Bu doğrultuda öğretmenlerin de sınıflarında kaynaştırma öğrencilerine yönelik yaptıkları uyarlamaların hem özel gereksinimli öğrencilerde hem de normal gelişim gösteren öğrencilerde olumlu etkileri olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin bu olumlu tutumları, çocukların akademik ve sosyal hayattaki başarıları üzerinde pozitif bir etken olmaktadır (Diken ve Sucuoğlu, 1999, s. 27). Bu anlamda, genel eğitim sınıfları kadar kaynaştırma ortamlarında da etkili

ve verimli bir öğrenme ortamı, büyük oranda öğretmene bağlanmaktadır (Akalin, 2015, s. 216).

Yapılan çalışmalar sonucunda, sınıf yönetimi ile öğrenci başarısı arasında pozitif yönlü ve güçlü bir ilişkinin varlığı ortaya konulmaktadır. Bu anlamda, sınıfta özel gereksinimli olan ve olmayan tüm öğrencilerin etkin bir eğitim ve öğretim alabilmesi, sınıf yönetiminin de etkinliğine ve öğretmenin bunu nasıl gerçekleştirdiğine bağlı olarak değişmektedir. Etkin bir sınıf yönetimi, öğrenci katılımını arttırmakta, problemli davranışların sergilenmesini azaltmakta, eğitim için ayrılan zamanın en verimli şekilde kullanılmasını sağlamakta, tüm bunların sonucunda da öğrenci başarısını arttırmaktadır. Bu sebeple, öğretmenler tarafından sınıf yönetimi stratejilerinin geliştirilmesi ve uygulanmasının eğitimin etkinliği üzerindeki etkisine vurgu yapılmaktadır (Akalin, 2015, s. 216).

Tüm bunların yanında, özel gereksinimli çocukların eğitiminde başarının sağlanabilmesi için öğretmen ile ailenin kuracağı etkili iletişim sonucunda oluşturacakları işbirliği ve ekip çalışmasının da rolü oldukça büyüktür (Yazçayır ve Gürgür, 2018, s. 609).

2.2. Meslek Tercihleri

Öğretmen adayları çeşitli sebeplerden ötürü kariyerlerini özel eğitim kurumlarında değil, daha çok normal eğitimin verildiği kurumlarda sürdürmeyi tercih etmektedirler. Bu anlamda kariyer tercihlerini etkileyen sebepleri ortaya koymak adına araştırmanın bu bölümünde kariyer kavramı, kariyer seçimlerini açıklamada kullanılan yaklaşımlar ve kariyer seçimini etkileyen faktörler derinlemesine incelenmektedir. Bu bölümde altı çizilecek olan faktörler, öğretmen adaylarının özel eğitim kurumlarını tercih etme veya etmeme noktasında nelerin etkili olduğunu belirlemek adına önemlidir.

2.2.1. Kariyer Kavramı

Gutteridge ve Hutcheson (1984, s. 12) kariyeri, bireylerin üstlendikleri işi baştan yapılandırma vasıtasıyla psikolojik tatmin sağladıkları bir süreç olarak tanımlarken, Can, Akgün ve Kavuncubaşı (2001, s. 24) ise bireyin hayatı boyunca işle ilgili

kazandığı deneyim ve faaliyetleri noktasında algılamış olduğu tutum ve davranışlar dizisi olarak tanımlamaktadır. Kariyer, kişinin iş hayatı boyunca belli bir çalışma alanında yükselmesi, tecrübesini ve yeteneklerini geliştirmesiyle ilgili bir kavramdır. Kişinin iş hayatında ulaştığı mertebeyi ve bu mertebe ile alakalı tutum, davranış ve gördüğü işleri içine alır (Sağdıç ve Demirkaya, 2009, s. 234).

2.2.2. Kariyer Seçimi

Bireyin kariyerini seçme aşaması bireysel kariyer planlamasında ilk aşamadır. Bir bireyin hayatındaki en önemli seçimlerden biri de kariyer seçimi olmaktadır. Her ne kadar ideal olan kişilerin yapmak istedikleri veya yapabilecekleri meslekleri seçmesi olsa da bireyler günümüz şartlarında kendilerini rahat ettirecek imkanları sunan meslekleri tercih etmektedirler. Kişilerin kariyer seçmesinde etkili olan faktörler genel anlamda iki grupta toplanabilir (Ergün, 2007, s. 22).

2.2.2.1. Sosyal Faktörler

Bu faktörler; bireylerin sosyal geçmişleri, anne-babasıyla ilişkileri, ailesin sosyal ve ekonomik düzeyi ve içinde bulunduğu çevresi olmak üzere bireyin kariyer seçimini etkileyen temel sosyal faktörler olarak belirtilebilir. Genel olarak kişilerin mesleklere olan yaklaşımı toplumdan topluma farklılık arz etmektedir. Bir toplum içerisinde bazı meslekler saygınlık göstergesi olurken başka bir toplum için sıradan olabilmektedir. Bu nedenledir ki; bireyler çoğunlukla içinde bulundukları toplum tarafından değerli olan ve kabul edilmiş meslekleri tercih etme eğilimi göstermektedirler. Aile yapısı ise meslek seçiminde başka bir önemli faktör olarak değerlendirilmektedir. Yapılmış olan bazı araştırmalar göstermektedir ki; eğer anne babanın eğitim düzeyi düşükse onların çocukları da beceri aranmayan meslekleri daha çok tercih etmektedirler. Buna karşılık eğer anne veya baba yönetici ve profesyonelse onların çocukları ise çoğunlukla yönetsel ve profesyonel işlere eğilim göstermektedir (Can ve diğerleri, 2001, s. 166).

2.2.2.2. Psikolojik Faktörler

Bireylerin kariyer seçimlerini etkileyen psikolojik faktörleri dört ana başlık altında toplamak mümkündür.

Bireylerin değerleri, inanç ve tutumları: Bireyin kariyer seçiminde; içinde yaşadıkları toplumdan, ailesinden ve mezun oldukları okullardan elde edilmiş inançlar önemli bir yere sahiptir. Bireyler genel anlamda, sahibi oldukları değerleri değiştirme noktasında büyük bir direnç örneği sergilemektedirler.

Bireylerin beklentileri: Bu faktör bireylerin kariyer seçimine etki eden bir diğer etmen olmakla beraber maddi veya manevi bir niteliğe sahip olabilmektedir. Bu beklentiler zaman ve kuşak değişimiyle şekillenmektedirler. İçinde bulunduğumuz zamanda kariyer seçimleri daha çok para, güç ve şöhret benzeri maddi beklentiler doğrultusunda yapılmaktadır. Bu nedenle de, hızlı yükselme imkanına sahip olunabilecek meslekler kariyer seçimlerinde önem kazanmıştır.

Bireyin kişiliği: Bireyin kişiliği de kariyer seçiminde önemli bir etmen olmaktadır. Aytaç (1997, s. 90), kariyer seçimiyle kariyer yöneliminin aralarındaki ilişkinin incelendiği araştırmalarda bireylerin kendi kişilikleri ve yönelimleriyle uyum gösteren işleri tercih ettikleri ortaya konulmaktadır demektedir.

John Holland tarafından geliştirilen ‘Tipolojik Kişilik Kuramı’ konuyla ilgili yapılmış olan en önemli araştırma özelliğine sahiptir. Söz konusu kuram, altı değişik kişilik yapısından bahseder ve bireylerin kendi kişilik yapılarıyla uyumlu mesleklere yöneldiğini belirtir. Holland, kişilik yöneliminin kariyer seçiminde sadece en iyi belirleyici değil aynı zamanda kariyer ve kişilik arasında iyi bir uyumun da varlığıyla çalışanların kariyerlerini değiştirme eğilimlerinin düşük bir ihtimal olduğunu belirtmektedir (Arnold, 1988, s. 391).

Bireyin işin geleceği hakkındaki görüşleri: Bu faktör de bireylerin iş seçimini büyük ölçüde etkilemektedir. İlerleyen yıllarda bireyin kariyer yapmak adına seçtiği mesleğin geçerli bir meslek haline gelmesi birey için çok önemli olmaktadır.

2.2.3. Kariyer Seçiminde Kuramlar

2.2.3.1. Super'in Rol Kuramı

Super, benliği kişinin davranışlarını belirlediği görüşüne öne sürmektedir. Bununla beraber, gençlerin meslek seçiminde gösterdikleri davranışları da benlik olgusu tarafından belirlenmektedir. Başka bir deyişle bireyler mesleklerini seçerken kendi benlikleriyle uyumlu olan mesleklere yönelmektedirler (Yağışan, Sünbül ve Yücalan, 2007, s. 244). Benlik kavramıyla sosyal ve ekonomik faktörlerin birleşmesi kariyer seçimini ortaya çıkarmaktadır. Kişilerin çalışmış oldukları ve yaşadıkları şartlar zamanla değişse de olgunluk dönemlerinde benlik kavramının durağanlaştığı görülmektedir. Kişinin yaşamındaki evrelerde elde ettiği tecrübeler, onun ilgisini ve kabiliyetlerini olgunlaştırmakta ve bununla birlikte benlik kavramının tanınması da yardımcı olmaktadır (Erdoğan, 2003, s. 55).

Super tarafından benliğin oluşması ve mesleki tercihe dönüşme sürecindeki aşamalar şu şekilde açıklanmıştır:

- 14 yaşa kadar; büyüme
- 15-24 yaş arası; araştırma
- 24-44 yaş arası; yerleşme
- 45-64 yaş arası; koruma
- 65 yaş ve sonrası; çöküş

Super, araştırma dönemi içinde bireyin kariyer yaşamının şekillendiğini belirtmektedir. Bireyler kendilerine uygun olduğunu düşündükleri işleri bu dönemde denerler (Kozak, 2001, s. 26);

- Geçici bir dönem
- Geçiş dönemi
- Deneme dönemi olmakta ve çoğunlukla 15-24 yaş aralığında ortaya çıkmaktadır.

Super'in ifadesine göre, kişinin meslek biçimi; ailesinin sosyo-ekonomik düzeyi, kişinin zihinsel kuvveti, bireysel özellikleri ve karşısına çıkan olanaklarla belli bir model oluşturmaktadır. Bu kuram on ayrı önermeden oluşmakta ve kişilerin meslek seçimlerinin beceri, ilgi ve benlik tasarımlarından önemli ölçüde etkilendiğini savunmaktadır. Zaman içerisinde ve yeni yaşamlarla mesleki gelişim türlü aşamalardan

geçmek suretiyle değişmektedir. Bunların yanında ailenin ekonomik düzeyinin, kişilerin karşısına çıkan fırsatların ve kişinin çevreyle arasındaki etkileşimin meslek seçiminde önemli bir rol oynadığı ifade edilmektedir (Kepçeoğlu, 1995, s. 69).

2.2.3.2. Ginzberg'in Gelişim Kuramı

Ginzberg ve arkadaşları meslek seçimini bir gelişim süreci olarak görmektedirler (Kozak, 2001, s. 26). Onlara göre, bir birikim içerisinde bireylerin devamlı surette elde ettikleri deneyimler meslek seçimini büyük oranda etkilemekte ve bununla beraber bu sürecin kendisi tüm etmenleri birleştirici bir niteliğe sahiptir (Kepçeoğlu, 1995, s. 67). Önceleri Ginzberg ve arkadaşları meslek seçiminin yetişkinlik döneminin başına denk geldiğini savunsalar da, daha sonraları Ginzberg, bu anlayışta yani meslek seçimini belirli bir dönem içinde iç ve dış faktörlerin birleşmesi olarak görülen anlayışta değişikliklere gitmiştir (Erdoğan, 2003, s. 42). Ginzber ve arkadaşları tarafından meslek seçimleri çeşitli dönemlere ayrılmış olup bu dönemler; 11 yaşa kadar hayali dönem, 11-17 yaş arasını geçici dönem ve 17 yaşından sonraki dönem ise gerçekçi dönem olarak adlandırılmıştır (Aytaç, 1997, s. 86).

2.2.3.3. Holland'ın Tipoloji Kuramı

Holland'ın mesleki tercihler modeli kariyer seçiminde yol göstermede en fazla kullanılan yaklaşımlardan biri olma özelliğine sahiptir (Cenzo ve Robbins, 1996, s. 266). Kişilerin kariyer tercihleri kendi kişiliklerine uygun ve iç uyumlarıyla bağdaşan meslekler yönünde olmaktadır. Bireylerin kararları mesleklerin kalıplaşmış belli özelliklerinden etkilenmektedir (Kepçeoğlu, 1995, s. 68). Holland, iş hayatındaki değişik meslek kollarının sahip oldukları etkinlikler açısından altı tür yapısı olduğunu belirtmektedir. Bireyin çevreye uyumu bu kişilik özellikleri sayesinde belirlenir. Değişik meslek gruplarıyla uyumlu kişilik tipleri aşağıda yer almaktadır (Erdoğan, 2003, s. 46):

- Gerçekçi Tipler: Bu grupta kas faaliyeti ve motor koordinasyonu gerektiren işleri yapan bireyler mevcuttur. Bu tipteki kişiler mekanik üzerine yoğunlaşmalarından dolayı atak ve saldırgan olmaktadır.

- Aydın Tipler: Bu tipteki bireyler zihin güçlerini kullanır ve yapmaktan öte düşünmeye önem verirler. Özgür, sabırlı ve ısrarcı tiplerdir.
- Sosyal Tipler: Bu gruptaki bireyler başka bireylerle çalışmaktan hoşlanmanın yanında onlara yardım etme ve onlarla empati kurma becerilerine sahip tiplerdir.
- Geleneksel Tipler: Bu gruptaki bireylerin temel özellikleri nesneler üzerine yoğunlaşma, kurallara uyma, tertip ve düzen sayesinde sıkı kontrol olarak görülmektedir.
- Girişimci Tipler: Dışa dönük bir yapıya sahip olan bu bireyler başkalarını ikna etme yoluyla yönetmek isteyen tiplerdir.
- Sanatçı (Artistik) Tipler: Bu gruba hayal gücü yüksek ve üretken tipler dahildir ve bu tiplerin en önemli iki özelliği estetik faaliyetlere ilgi ve özgürlük olmaktadır.

Bu model üzerinde yapılmış araştırmalar göstermiştir ki; kişilik yönelimi sadece meslek tercihinin en iyi belirleyicisi olmasının ötesinde kişilik tipiyle mesleklerin aralarında iyi bir uyumun bulunduğu durumlarda, insanların mesleklerini değiştirme eğilimlerinin çok düşük olduğunu doğrular (Demir ve Küçükkale, 2000, s.782).

2.2.3.4. Tiedeman ve Ohara'nın Kariyer Kararı Verme Kuramı

Bu kuram 1959 yılında Tiedeman ve O'hara tarafından geliştirilmiş olup, benliğin kişinin kendisini algılamasından öte kendini değerlendirilmesidir savını ortaya koymaktadır. İnsanlar hem eğitimi süresince hem de iş hayatında değişik problemlerle karşı karşıya gelmektedirler. Bu sorunlar karşısında oluşturdukları benlik mesleki kimlikleri üzerinde etkili olmaktadır. Bireylerin pozisyon değiştirme süreçlerinde benlikleri de değişime uğrar. Kariyer tercihi sürecinde benlik mesleki kimliğin merkezinde olmakta ve süreci mesleki kimliğin gelişme süreci olarak adlandırmak mümkündür (Kozak, 2001, s. 27). Tiedeman ve O'Hara tarafından kişilik özellikleriyle mesleki gelişimin aralarındaki ilişkiye dikkat çekilmektedir (Kepçeoğlu, 1995, s. 69).

Tiedeman ve O'Hara tarafından karar verme sürecine odaklanılmış olup, kariyer geliştirme süreci ve mesleki kararların içeriği üzerinde durulmamıştır. Ayrıca bu kuramı yaşamdaki diğer kararlara da uygulayabileceklerini yalnızca kariyer kararlarıyla sınırlı kalınmayacağını ifade etmektedirler. Bireysel gerçeklik (personal reality) ve ortak

gerçeklik (common realtiy) ayırımı daha sonraki araştırmalarının konusu olmuştur. Bir bireyin ne yapacağına dair diğer bireyin ne söylediği önemli olduğu durumlar ortak gerçeklikle açıklanmaktadır. Karar verme sürecinde bireyin kendi bakış açısını kullanması durumu ise bireysel gerçekliliği ifade etmektedir (Erdoğan, 2003, s. 55).

2.2.3.5. Özellik-Faktör Kuramı

Özellik-Faktör kuramı 1950’li yıllara kadar kabul görmüş olup, Minnesota Üniversitesi öğretim üyelerinden Williamson, Paterson ve Darley tarafından geliştirilmiştir (Kozak, 2001, s. 25). Bu kurama göre, bireyler kendi kişilik özelliklerine uygun işler aramaktadırlar. Ayrıca Özellik-Faktör Kuramı insanlarla meslekleri eşleştirmede bilimsel yöntemler kullanarak bu alanda önemli katkıları olmuştur. Söz konusu kuramla ilgili çalışmalarda bu kuramın varsayımları şu şekilde ortaya konmuştur (Erdoğan, 2003, s. 42):

- Her insanın güvenilir ve geçerli bir şekilde kontrol edilebilen kişiye özgü özellikler kümesi mevcuttur.
- İş görenlerin ve mesleklerin başarılı olabilmeleri adına belli özellikleri olmalıdır.
- Kariyer tercihi basit bir süreç olup bu süreç içerisinde kişilerle meslekleri eşleştirmek mümkün olmaktadır.
- Başarı kişisel özelliklerin işin gerekleriyle eşleşmenin yakınlığı oranda artmaktadır.

2.2.3.6. Schein’in Kariyer Değerleri Kuramı

Kariyer Schein tarafından bireyin hayatı boyunca geçirdiği deneyim ve maceralar dizisi olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımın içeriğinde ilerleme söz konusudur (Anafarta, 2001: 3). Edgar Schein’e göre, bireysel değerler kümelerinin iş tarafından doldurulabileceği gibi engellenebilmesi de mümkündür (Cenzo ve Robbins, 1996, s. 268).

Schein, kariyer değerlerinin mesleki deneyimler ve hayat tecrübeleriyle gelişeceğini ifade etmektedir. Bireylerin meslek seçimlerinde bu değerler en önemli unsurlardır (Erdoğan, 2003, s. 883). Bireyin benliğine ait değiştiremeyeceği ve

vazgeçemeyeceği önemli unsurlar kariyer değerlerini meydana getirir. Schein'e göre, bireylerin meslek tercihleriyle kariyer değerlerinin uyumlu olması halinde; bireyler işlerinde istikrar, verimlilik, işten tatmin ve psikolojik anlamda kendini iyi hissetme gibi olumlu sonuçlarla karşılaşacaklardır (Pilavcı, 2007, s. 47).

Bundan dolayı insanların hayatları boyunca meslek tercihlerini ve iş değiştirme kararlarını etkilemek noktasında kariyer değerleri (Career Anchors) oldukça önemli bir kavram olmaktadır (Çetin ve Aktaş, 2004, s. 419).

2.2.4. Kariyer Seçimini Etkileyen Faktörler

Kariyer planlamasında, bireyin kariyerini seçme aşaması ilk aşamayı oluşturmaktadır. Bireyin hayatında yaptığı en önemli seçimlerden biri arasında kariyer seçimi yer almaktadır. En ideal kariyer seçimi, bireyin kendi yapmak istediği mesleği seçmek olsa da, günümüzde bireyler bazı sebeplerden dolayı daha rahat bir yaşam sürecekleri meslekler tercih edebilmektedirler (Özen, 2011, s. 83). Bireylerin kariyer seçimlerini etkileyen faktörler arasında, yetenek ve yetkinlik dışında aile ilişkileri, cinsiyet, yaş, yasal ve sosyal faktörler ve eğitim kurumlarının etkisi gibi faktörler yer alabilmektedir.

2.2.4.1. Yetenek

Bireysel kariyer planlamasında kişilik özellikleri ve yetenekler önemli bir rol oynar. Kişisel değerlerin oluşmasında bireyin aileden ve öğretmenlerinden edindiği davranışsal özelliklerin yanı sıra toplumsal etkileşimler de etkili olmaktadır. Bireyin kişilik yönelimleri kariyer seçimlerinde önemli bir etkidir. Bireylerin kendi kişilik yönelimlerine uygun işlerde çalışma eğilimlerine dair yapılan en önemli çalışma John Holland'ın araştırmasıdır.

Holland söz konusu çalışmada kişinin ilgi, istek, tutum ve yetenek farklarına göre 6 mesleki eğilim tanımlaması yapmıştır. Bunlar; *Gerçekçi* mesleki eğilim, *Araştırmacı* mesleki eğilim, *Artistik* mesleki eğilim, *Sosyal* mesleki eğilim, *Girişimci* mesleki eğilim ve *Geleneksel* mesleki eğilim başlıkları altında incelenmiştir.

1. Gerçekçi (realistic) meslek eğilimi: Gerçekçi eğilime sahip bireylerin mekanik yetenekleri yüksektir. El becerisi ve fiziksel olarak çalışmayı gerektiren mesleklere yönelmektedirler. Makine ve el aletleriyle çalışmaktan hoşlanırlar. Kapalı alanlarda, ofis ortamında çalışmak yerine dışarıda ve hatta doğada çalışmayı tercih ederler. Diğer insanlarla basit bir şekilde iletişim kurarlar, ilişkilerinde mesafelidirler. Sosyal ortamlarda bulunmaktan hoşlanmadıkları için bireysel aktivitelere yönelirler. Makine ve araçların yanısıra bitki ve hayvanlarla ilgili işlerde çalışmayı tercih eder ve bundan zevk alırlar.

2. Araştırmacı (investigative) meslek eğilimi: Araştırmacı eğilime sahip kişiler eleştirel bir düşünce yapısında olan ve muhakeme yetenekleri yüksek kişilerdir. Bu kişiler araştırma, gözlem, inceleme ve analiz yapmaktan hoşlanırlar. Monoton işlerle uğraşmak istemezler. Bilimsel çalışmalar, araştırmalar özellikle ilgi alanları olan konulardır. Arkadaşlık gibi değerler hayatlarında birinci öncelik değildir. Bilgi edinme, problem çözme gibi analitik olmalarını gerektiren faaliyetleri tercih ettiklerinden bu tarz iş ortamlarında çalışmaları kendileri için daha uygundur.

3. Artistik (artistic) meslek eğilimi: Sanatsal yönleri ağırlıkta olan bu kişiler kendilerini ifade etmeyi severler ve bu özellikleri en çok değer verdikleri olgudur. Farklı bakış açılarına sahiptirler. Toplumsal kurallara uymaktan hoşlanmadıkları gibi özgün ve idealist yapıda kişilerdir. Topluma aykırı düşünce ve davranışlarda bulunma eğilimleri yüksektir. Çevreleriyle duygusal bir çerçeve içinde ilişki kurarlar. Yalnız çalışmaktan ve özgür, belirsiz çalışma ortamlarından hoşlanmaktadırlar.

4. Sosyal (social) mesleki eğilim: Uyumlu, arkadaş canlısı, yardımsever özelliklere sahip bireyler sosyal mesleklere eğilim göstermektedirler. İnsanların sorunlarını çözmeye çalışmaktan, yardım etmekten, eğitmekten hoşlanır ve bu durumu özveriyle karşılık beklemeden yaparlar. İnsanlarla iletişim kurmakta zorluk çekmezler, samimidirler, sevecen ve sabırlıdırlar. Uyum ve işbirliğine çok açık özelliklerinin olması grup çalışmasına yatkınlıkları sonucunu beraberinde getirmektedir. İdealist yaklaşımları ile fazla resmi olmayan kendilerini daha rahat ifade edebilecekleri ve çalışabilecekleri ortamları tercih ederler.

5. Girişimci (enterprising) mesleki eğilim: Bu kişiler, dışa dönük agresif, özgüveni yüksek, cesaretli, konuşma ve liderlik vasıflarına sahiptirler ve bu özellikleriyle ekonomik başarıyı sağlamak amacıyla örgüt yönetiminden hoşlanırlar.

Enerjik yapıları sayesinde başarı ve hedefe odaklanmışlardır. Hız bu kişiler için çok önemlidir. Enerjik ortamlarda çalışmayı tercih ederler.

6. Geleneksel (conventional) mesleki eğilim: Hesap yapma yetenekleri yüksek, planlı, detaylara önem veren, kuralları olan ve kayıtlar ve veriler üzerinden çalışmaktan hoşlanan bu kişiler aynı zamanda sistemin işleyişi ile ilgili denetim ve kontrol ihtiyacına da önem vermektedirler. Yeni fikirlerle açık olmayan yapıları ile sistemli ve rutin bir çalışma ortamında genellikle yalnız çalışmayı tercih ederler.

2.2.4.2. Yetkinlik Beklentisi

Yapılmak istenen mesleğin ekonomik getirileri yanında eğitim hayatındaki ekonomik faktörler de kişilerin kariyer planlamasını etkileyen konulardır. Bu bağlamda özel üniversitelerin artmasıyla bazı kişilerin yapmak istedikleri iş ve mesleklere ailelerinin ekonomik koşulları nedeniyle kolayca ulaştıkları da bir gerçektir. Ayrıca ekonomik getirinin yanı sıra sosyal güvence ve sigorta hizmetleri de kariyer planlamasında ekonomik faktörlerle birlikte değerlendirilen konular olmaktadır.

2.2.4.3. Aile İlişkileri

Bireylerin kariyer seçimlerinde genellikle aile ve okulun etkili olduğu görülmektedir. Aile faktörünün kariyer planlama üzerindeki etkilerinin araştırılması üzerine birçok çalışma gerçekleştirilmiştir (Brown, 2002, s. 49). İlk başlarda ailenin demografik özelliklerinin (ailenin gelir düzeyi, sosyo-ekonomik seviyesi, ebeveynlerin eğitimi ve meslekleri gibi) kariyer seçimi üzerindeki etkilerini belirlemek adına yapılan çalışmalar, 80'li yıllardan itibaren bu özelliklerin etkilerini belirlemekten çok, sistematik yaklaşımlarla aile bireyleri arasındaki ilişkiler ve etkileşimler üzerinde yoğunlaşmıştır. Çünkü ailenin etkilerini niceliksel anlamda ölçebilmenin güç olması sebebiyle; demografik özelliklerin bazılarının kariyer seçimi üzerinde anlamlı etkisi olduğu ortaya çıkarken, birtakım araştırmalar ise tam tersi sonuçlara ulaşmışlardır (Sav, 2008, s. 56). Adler ve Roe'ya ait modeller, bu alanda önem arz eden teorik modellerden ikisidir.

Adler'e göre aşağıdaki unsurlar bireylerin gerçekleştirmek zorunda oldukları 5 yaşam gorevidir.

- “Meslek, alışma
- Toplumsal gorev, insan ilişkileri
- Sevgi, yakınlık ve aile
- Spiritualite, st varlıklar veya evrenle ilişki kurma
- Benlik”.

Adler modelinde kişinin “içsel hedefi”nin yaşamını ve davranışlarını belirlediğini savunmaktadır. Birey bu hedefe ulaşabilmek için kendine bir yaşam planı çizer ve bu plan doğrultusunda bir yaşam biçimi belirler. Adler'in modelini takip eden araştırmacılar, kariyer gelişimine doğum sırası, yaşam biçimi, erken yaş deneyimleri gibi faktörlerin etkileri üzerinde yoğunlaşmışlardır. Roe'nin yaptığı araştırmaların birçoğunun temelinde, çocuğun meslek seçim kararında ailenin etkisi ve çocuğun kendi yaşamış olduğu deneyimlerinin çeşitli ihtiyaçları azaltan veya pekiştiren etkileri ile sekillenen kariyer gelişimi yer almaktadır (Yatanga, 2010, s. 4). Roe kişilik gelişimi modelini, Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisini ve meslek seçiminin ihtiyaçlarla olan ilişkisini temel alarak oluşturmuştur. Roe mesleğin piramidin tüm düzeylerindeki ihtiyaçları karşılayabilme özelliği olduğunu ve başka hiçbir olgunun meslek kadar etkili olmayacağını savunmaktadır.

Çocukların meslek seçimi kararları, anne-babalarıyla olan ilişkilerinin meydana getirdiği psikolojik ihtiyaçlarına dayanmaktadır. Ancak mesleklerinde elde ettikleri başarı, kendi beceri, yetenek ve sosyo-ekonomik durumlarına bağlı olarak değişmektedir (Kuzgun, 2009, s. 34).

1980 yıllarından sonra sistematik yaklaşımlarla oluşturulan araştırmalar sonucunda, kariyer gelişimiyle anne-baba tutum ve davranışları arasında anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Destekleyici ebeveyn davranışlarının, bireyin ergenlikte daha sağlıklı karar almasına, yetişkinlikte de planlı kariyer gelişimine katkıda bulunduğu açıklanmıştır. Yapılan alışmalar sonucunda, ebeveynlerin kendi kariyerleri ile çocukların istedikleri kariyer hedefleri arasında da güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür (Sav, 2008, s. 57).

Ergenlik dönemi kariyer belirlemedeki, bireyin en fazla etki altında kaldığı dönemdir (Skorikov ve Patton, 2007, s. 68). Bu dönemin, ocuk için meslekleri

araştırma dönemi olduğu ve ailelerin ise çocukları ile birlikte kariyer planlaması sürecine dahil olma çabaları olduğu ifade edilmektedir. Araştırmalar göstermektedir ki, ergenlerin mesleki hedef ve istekleri, ailelerinin çocukları için istedikleri hedefler ile doğru orantılıdır ve büyük ölçüde birbirleri ile benzerlik göstermektedir. Ailenin yapısal özelliklerinden ziyade aile içerisinde yaşanan etkileşimsel sürecin, kariyer gelişimini etkileyen faktör olduğu açıkça ifade edilmiştir.

2.2.4.4. Cinsiyet

Kariyer planlamadaki etkin bir diğer faktör ise cinsiyettir. Kariyer yapmak istenilen meslek dalını seçerken, bireyin cinsiyeti belirleyici faktör olabilmektedir. Toplumda bazı meslekler kadın işi olarak tanımlanırken (örneğin hemşirelik), bazı meslek dalları ise erkek işi olarak tanımlanmaktadır (örneğin elektrikçi). Yine farklı toplumsal cinsiyet rollerine göre, kadınların ve erkeklerin kariyer gelişim süreçleri de farklılaşmaktadır. Kadınlar işe alınırken, terfi ve performans değerlendirmelerinde daha çok kısıtlamalarla karşılaşmakta; aile hayatı erkeklerin kariyer planlamasını etkilemezken, kadınlar için göz önünde bulundurulması gereken bir unsur olmakta; annelik babalıktan daha çok çaba gerektirmektedir (Kuzgun, 2009, s. 38).

2.2.4.5. Yaş

Yaş, kariyer planlamanın belirlenmesinde rol oynayan bir diğer demografik faktördür. Bireyin yaşı büyükse, kendine her meslek için bir kariyer planlaması oluşturamamaktadır. Bazı meslekler için belirli bir yaş sınırı bulunmakta veya örneğin özel sektördeki bazı iş alımlarında yaş sınırı konulabilmektedir. Bu anlamda bireyin yaşı, yapacağı kariyer planlamasında çok önemli bir yere sahiptir (Sav, 2008, s. 58).

2.2.4.6. Yasal Faktörler

Yasal faktörler bireyin kariyer planlamasında etkili olan önemli faktörlerden biridir. Devlet memurluğu ya da askerlik gibi kamu sektöründe kariyer yapmayı planlayan bireylerin öncelikle bu alanlarda düzenlenmiş olan yasal mevzuata uygun

özelliklere sahip olmaları gerekmektedir. Kariyer planlamasında bu gibi işler yapmak isteyen kişiler, siyasi yasaklı, hükümlü veya başta kendisi diğer aile üyelerinin de sabıkalı olmamaları gibi koşullara uygun olmak şartıyla memuriyet yapabilmektedirler (Sav, 2008, s. 61).

2.2.4.7. Sosyal Faktörler

Sosyal çevre bireyin kariyer tercihinde önemli bir olgudur. Bunun yanı sıra aile ilişkileri, ailenin ekonomik durumu gibi faktörler de etkili olmaktadır. Ancak ailenin eğitim seviyesi de kariyer planlamasına büyük ölçüde etki eder. Eğitim seviyesi ne kadar düşük olursa bireyin kariyer planı da bilgi ve beceri gerektirmeyen işlere doğru yönelir. Ancak yüksek bir eğitim seviyesine sahip ana babaların çocukları ise tıpkı aileleri gibi yüksek bir eğitim düzeyi gerektiren profesyonel işlere doğru yönelmektedirler.

Sosyolojik açıdan bakıldığında ise ailenin içinde bulunduğu sosyal sınıf, sosyal statü ve gelir düzeyi kişinin kariyer planlamasını etkilediği görülmektedir. Ayrıca akraba çevresi ve özellikle öğretmenleri de kişileri kariyer planlaması yaparken etkileyen ve yönlendiren kişiler olarak görülmektedir (Aytaç, 1997, s. 77).

2.2.4.8. Eğitim Kurumlarının Etkisi

Bireylerin öğrenim gördükleri eğitim kurumlarının sağladığı olanaklar kariyer planlamalarında etkili olmaktadır. Birey kariyer planlamasını eğitim gördüğü kurumdan edindiği bilgi ve bu kurumda çeşitli staj olanakları, öğrenci değişim programları, katıldıkları seminerler gibi farklı yöntemlerle edindikleri kazanımlar üzerine oluşturmaktadırlar. Bu anlamda eğitim kurumları da bireyin kariyer planlaması konusunda önem taşımaktadır (Sav, 2008, s. 63)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Yöntem bilim literatüründe temel olarak iki çeşit araştırma yönteminden bahsedilmektedir. Bunlardan ilki nicel araştırma yöntemidir. Literatürde ortaya konan ikinci araştırma yöntemi ise nitel araştırma yöntemidir. Bu tarz araştırmaları nicel araştırmalardan ayıran en önemli özellik araştırma bulgularını sayısal olarak değil insan doğası içinde çözümlemeye çalışmalarıdır. Bu anlamda nitel çalışmalar araştırma bulgularını sayısal veriler ile ifade etmek yerine sözel veriler ile ifade etmeye çalışmaktadır (Şimşek ve Yıldırım, 2013, s. 54). Bu araştırmalarda kullanılan veri toplama yöntemleri genellikle gözlem, yüz-yüze görüşme, odak grupları ve içerik araştırmalarıdır. Bu tür veri toplama yöntemleri kişilerin duygu ve düşüncelerini rahatça anlamaya sebep olmakta ve böylece veriler sözel olarak incelenebilmekte ve insan duygu düşünce ve doğasına ilişkin bilgiler net bir şekilde ortaya konabilmektedir (Patton, 2014).

Bu araştırma, yaklaşımı itibari ile nitel bir araştırmadır. Genel olarak nitel araştırmalar çeşitli kavramların, sorunların ve süreçlerin yorumlanmasını içermektedir. Nitel araştırma süreci, çalışmanın çeşitli boyutları arasındaki içsel bağlantıların araştırmacı tarafından yönetilmesi ile ortaya çıkan veri ve analizlerin yer aldığı diyalektik bir süreçtir (Patton, 2014, s. 9).

3.2. Araştırmanın Evreni ve Çalışma Grubu

Bu çalışmanın evrenini tüm sınıf öğretmenleri oluştururken, araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 eğitim öğretim yılında Fırat Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi ve Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı dördüncü sınıfında öğrenim gören toplam 40 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmaya dahil olan 40 öğretmen adayının 20 tanesi Fırat

Üniversitesi, 10 tanesi Erciyes Üniversitesi ve 10 tanesi de Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nde öğrenim görmektedir. Gönüllülük esasına dikkat edilmiş olup gönüllü olan öğretmen adaylarıyla çalışma yapılmıştır.

Araştırmaya dahil olan sınıf öğretmen adaylarının demografik değişkenlerine ilişkin betimleyici istatistikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Sınıf Öğretmen Adaylarının Demografik Değişkenlerine İlişkin Betimleyici İstatistikler

Demografik		N	%
Cinsiyet	Kadın	12	30
	Erkek	28	70
Özel eğitimle ilgili bir eğitim aldınız mı?	Evet	37	92.5
	Hayır	3	7.5
Özel eğitim ile ilgili herhangi bir kaynak okudunuz mu?	Evet	29	72.5
	Hayır	10	25
Uygulama/staj yaptığınız sınıfta özel eğitime ihtiyaç duyan öğrenci var mı?	Evet	29	72.5
	Hayır	11	27.5
Ailenizde ya da çevrenizde özel eğitime ihtiyaç duyan öğrenci var mı?	Evet	9	22.5
	Hayır	31	77.5
Hangi üniversitede eğitim görmektesiniz?	Fırat Üniversitesi	20	50
	Erciyes Üniversitesi	10	25
	Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	10	25
TOPLAM		40	100

Cinsiyete göre öğretmen adayları dağılımı incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının %70'inin erkek ve %30'unun kadın adaylardan oluştuğu görülmektedir. Benzer şekilde öğretmen adaylarının %92.5'i özel eğitim ve kaynaştırmaya ilişkin bir eğitim aldığını belirtmiştir. Bununla birlikte sınıf öğretmen adaylarının %72.5'i özel eğitime ilişkin kaynaklar okuduğunu ve uygulama veya staj yaptığı sınıfta özel eğitim öğrencisinin olduğunu belirtmiştir. Ayrıca sınıf öğretmen adaylarının %22.5'inin ailesinde veya çevresinde özel eğitim öğrencisi bulunmaktadır. Son olarak, sınıf öğretmen adaylarının üniversite bazında dağılımına bakıldığında ise, öğretmen adaylarının %50'si Fırat Üniversitesi'nde öğrenim görürken, hem Erciyes Üniversitesi'nde hem de Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nde öğrenim görenlerin oranı %25'dir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formundaki soruların hazırlanma sürecinde araştırmacı tarafından soru havuzu oluşturulmuştur. Görüşme formu, öğretmen yetiştirme ve nitel araştırmalar konusunda tecrübeli olan Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Ana Bilim Dalında görev yapan üç, Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Ana Bilim Dalında görev yapan bir uzman tarafından incelenmiştir. Uzmanların dönüşleri doğrultusunda madde ifadeleri yeniden düzeltilmiştir. Araştırma sorularının uzman görüşlerinden geçmesinin temel sebebi araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamaktır. Ölçeğin taşınması gereken özelliklerden birisi olan güvenilirlik, bir ölçme aracıyla aynı koşullarda tekrarlanan ölçümlerde elde edilen ölçüm değerlerinin kararlılığının bir göstergesidir. Bir başka deyişle ölçekle sağlanan bilgilerin kararlı özellik taşıdığına, yani hatadan arındırılmış olduğuna ve aynı amaçla yapılacak ikinci bir ölçümde aynı sonuçların elde edileceğine güven duyulmasıdır (Ercan ve Kan, 2004, s. 212). Geçerlik ise, bir ölçme aracının ölçmeyi amaçladığı özelliği, başka herhangi bir özellik ile karıştırmadan, doğru ölçebilme derecesidir (Ercan ve Kan, 2004, s. 214). Bir başka ifade ile bir ölçme aracının geliştirilmiş bulunduğu konuda maksada hizmet etmesidir (Köse, 2012).

Hazırlanan 13 soru içerisinde ele alınan konuyu kapsadığı, açık ve anlaşılır oldukları, gerekli bilgileri temin etme olasılıklarının yüksek olduğu düşünülen 5 açık uçlu sorudan oluşan görüşme formuna son hali verilmiştir.

Görüşme Soruları:

1-Özel eğitim kurumlarında çalışmayı düşünüyor musunuz? Sebepleri nelerdir?

2-Daha önce bir özel eğitim kurumunda bulundunuz mu? Bulunduysanız tecrübeleriniz nelerdir?

3-Sınıf öğretmenlerinin özel eğitim kurumlarında çalışması hakkında ne düşünüyorsunuz?

4-Özel eğitim kurumlarında çalışmanız size nasıl katkılar sağlar?

5-Özel eğitim kurumlarında çalışmanıza yönelik kaygılarınız nelerdir?

3.4. Veri Toplama Süreci

Çalışmanın verileri 20.05.2019-31.05.2019 tarihleri arasında sınıf öğretmen adaylarının uygun olduğu vakitlerde randevu alınarak toplanmıştır. Görüşme öncesinde, çalışmanın amacı açıklanmış olup hazırlanan sorular danışman öğretim üyesi eşliğinde araştırmacı tarafından öğretmen adaylarına yöneltilmiş ve verilen cevaplar değerlendirmeye alınmıştır.

3.5. Verilerin Analizleri

Çalışma toplam beş ayda tamamlanmıştır. Görüşme formunda alınan tüm veriler elektronik ortama transfer edilmiştir. Araştırma betimsel analiz yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Gerekli kodlamalar yapıldıktan sonra tüm bilgiler bilgisayar destekli nitel veri programı kullanılarak analiz edilmiştir. Bilgisayar destekli analiz yazılımı programı kullanılarak kişisel kodlamalarda negatif karşılıkları göz ardı ederken, olumlu durumlara odaklanma gibi ön yargılar önlenmiştir. Veriler analiz edilirken görüşmeye katılan adaylardan alınan görüşme formlarının her birine kod verilmiştir. Örneğin Fırat Üniversitesi öğrencilerinin formlarına sırasıyla A1, A2, A3 ve diğerleri şeklinde, Erciyes Üniversitesi öğrencilerinin formlarına B1, B2, B3 ve diğerleri şeklinde, Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nin öğrencilerinin formlarına ise C1, C2, C3 ve diğerleri şeklinde kodlar verilerek, her soru ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Görüşme formundaki her soru için adayların vermiş olduğu cevaplara göre alt başlıklar oluşturulmuştur. Oluşturulan alt başlıklar ise ana başlık etrafında tümevarım yöntemi kullanılarak gruplandırılmıştır.

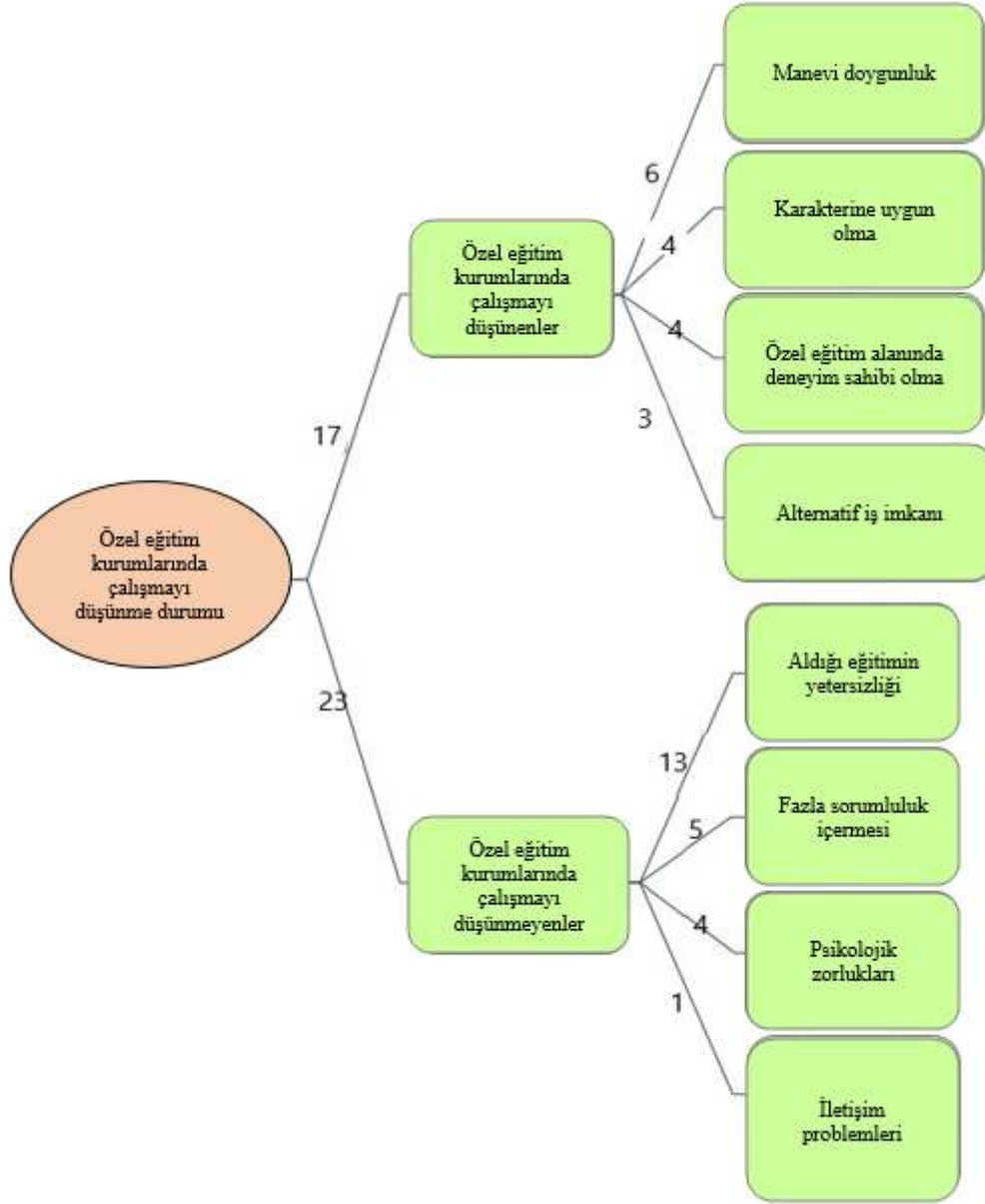
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV. BULGULAR

Bu bölümde sınıf öğretmen adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışmaya yönelik görüşlerine ilişkin yapılan nitel analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Araştırma kapsamında ele alınan alt problemlere ilişkin analiz sonuçları sunulmuştur.

4.1. “Özel eğitim kurumlarında çalışmayı düşünüyor musunuz? Sebepleri nelerdir?” Alt Amacına İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmen adaylarının özel eğitim kurumunda çalışmaya ilişkin düşünceleri ile ilgili elde edilen nitel analiz sonuçları Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. Sınıf Öğretmen Adaylarının Özel Eğitimde Çalışma İle İlgili Düşüncelerine İlişkin Model

Sınıf öğretmen adaylarının özel eğitim kurumunda çalışmayı düşünüp düşünmediklerine ilişkin elde edilen sonuçlar, adayların yarısından fazlasının özel eğitim kurumlarında çalışmayı düşünmediklerini ($f = 23$) göstermiştir. Öğretmen adayları çalışmayı düşünmemeye neden olarak ise, öncelikle alınan eğitimin yetersizliği ($f = 13$) alt temasını göstermişlerdir. Eğitimin yetersizliği konusunda birçok aday B8’in de “Yeterli düzeyde eğitimini almadığım için düşünmüyorum” şeklinde ifade ettiği gibi yeterli düzeyde eğitim almadıkları için özel eğitim kurumlarında çalışmayı

düşünmediklerini belirtmişlerdir. Adayların belirtmiş oldukları diğer bazı ifadeler aşağıda örneklendirilmiştir:

“Hayır, düşünmüyorum. Her ne kadar dersini alsam dahi özel eğitim bölümünde okuyan ve tüm eğitimini özel öğrenciler üzerine alan kişilerin çok daha başarılı olacağını düşünüyorum.” (A13)

“Maddi olarak zor durumda kalmadığım sürece özel eğitim kurumlarında görev yapmak istemiyorum. Çünkü alanımda yeterli bilgiye sahibim ve kendi alanımda görev yapmak istiyorum.” (B5)

“Özel eğitim kurumlarında çalışmayı düşünmüyorum. Branşım dâhilinde aldığım eğitim özel eğitim kurumları için yeterli değildir.” (C4)

“Hayır düşünmüyorum. Aldığım eğitim tamamen bu alana yönelik olmadığı için onlara yeterli olamayabilirim.” (C6)

Sınıf öğretmen adaylarının çalışmayı düşünmemelerinde diğer önemli bir gerekçe ise çok fazla sorumluluk gerektirmesi ($f = 5$) alt teması olmuştur. Adaylar özel eğitim sürecinin oldukça zor bir süreç olduğunu belirtmiş ve bu süreci kişinin eğer gerektiği gibi gerçekleştirmek istiyorsa birçok görev ve sorumluluk alması gerektiğini vurgulamışlardır. Bu durumu bir öğretmen adayı (B1) şu şekilde ifade etmiştir:

“Çok fazla görev ve sorumluluk gerektirdiği için bu konuda daha fazla eğitim almış kişilerin çalışması gerektiğini düşünüyorum. Ben şuan çalışmayı düşünmüyorum.”

Diğer bir öğretmen adayı da (C1) bu katılımcıya benzer şekilde uzmanlaşmanın önemini vurgulayarak, *“özel eğitim öğrencisiyle uğraşmanın normal bir öğrenciyle ilgilenmekten daha çok anlayış ve uğraş gerektirdiği”* üzerinde durmuştur:

“Özel Eğitim ve Kaynaştırma Uygulamaları derslerine olan ilgim her ne kadar fazla olsa da bu konuda uzmanlaşmamın yeterince kolay olmadığını düşünüyorum çünkü bir özel eğitim öğrencisiyle uğraşmanın normal bir öğrenciyle ilgilenmekten daha çok anlayış ve uğraş gerektirdiğini düşünüyorum.” (C1)

Son olarak özel eğitim kurumlarında çalışmayı düşünememe gerekçelerini, dört öğretmen adayı psikolojik açıdan zorlayıcı olması ve bir aday ise öğrencilerle iletişimde yaşanabilecek zorluklar olarak belirtmiştir. Bu adayların vermiş oldukları cevaplara ilişkin örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

“Düşünmüyorum. Düşünseydim o bölümü tercih ederdim. Psikolojimin bu durumu kaldıracağını düşünmüyorum. Çünkü çok fazla duygusal olduğum için üzülürüm. Bu nedenle onlara faydalı olacağımı düşünmüyorum.” (A20)

“Hayır. Çünkü eğitim bazında ilgimi çeken ve psikolojik olarak kaldırabileceğim bir alan değil.” (B2)

“Kısmen düşünmüyorum. Çünkü öğrencilerin farklı karakterleri olduğu için öğrencilere alışma süreci onlarla etkileşimlerde zorluk çekebileceğimi düşünüyorum.” (C10)

Analiz sonuçları, sınıf öğretmen adaylarından özel eğitim kurumlarında çalışmayı “düşünürüm” ($f = 17$) şeklinde belirten adayların bu duruma gerekçe olarak manevi doygunluk ($f = 6$), özel eğitim alanında deneyim sahibi olma isteği ($f = 4$), karakterine uygun olmama ($f = 4$) ve alternatif iş imkanı ($f = 3$) faktörlerini ifade ettiklerini göstermiştir.

“Manevi doygunluk” alt temasında sınıf öğretmen adaylarının, özel gereksinimi olan çocuklarla çalışmanın ve onları toplumsal yaşama kazandırmanın kendilerine haz vereceğini ve mutlu edeceğini belirttikleri görülmektedir. Bunu bazı adaylar aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

“Düşünüyorum, özel eğitimin insanın vicdanını rahatlatan ve daha çok insan olduğumuzu hissettiren bir yanının olduğunu düşünüyorum, onlardaki ilerlemeyi görmek, sizi daha çok tatmin ediyor.” (A4)

“Özel eğitim kurumunda çalışmayı düşünürüm. Sebebi; Çocukları çok seviyor olmam; özellikle yetersizlikleri olan çocuklara yardımcı olmak beni mutlu eder.” (A5)

Elde edilen nitel bulgular, özel eğitim alanında deneyim sahibi olma isteğinin diğer önemli bir faktör olduğunu göstermiştir. Bütün zorluklarına rağmen özel eğitim kurumlarında çalışmanın kendilerine büyük katkılar sağlayacağını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının belirtmiş oldukları bazı örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

“Evet, düşünüyorum. Çünkü temel eğitim aldığımız kadar bu konuda da eğitim aldım. Bu konuda da bir kurumda çalışıp daha iyi deneyim kazanmak isterim ve öğrencilere yardımcı olmak, aldığım bilgileri kullanmak isterim.” (A15)

“Farklı öğrenci profilleri ve farklı hastalıklara göre eğitim türünün nasıl değişebildiğini gözlemlemek için isterim. Ama bu kurumlarda çalışmak cesaretle ister. Bunu da unutmamalıyım.” (A17)

“Evet. Kendimi o alanda geliştirmek istiyorum.” (B7)

Sınıf öğretmen adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışmaya ilişkin belirtmiş oldukları diğerk önemli bir faktör ise kendilerinin bu kurumlarda çalışmak için yeterli sabır ve güce sahip olduklarını bir diğerk ifadeyle karakterlerine uygun olmadığını düşünmeleri olmuştur. Bu durumu bir aday (A12);

“Evet, düşünüyorum. Sınıf öğretmenliği bölümü ile özel eğitim arasında ilişkinin olduğunu düşünüyorum bu yüzden bu alanda da çalışmak isterim. Sabırlı bir kişilik yapım olduğunu düşünüyorum bu sebeple de çalışabileceğimi düşünüyorum”

şeklinde ifade etmiştir. Diğerk bir aday ise özel gereksinimi olan bireylerin değerli olduğunu ve kendisinin insancıl bir yapıya sahip olduğunu vurgulamıştır:

“Çalışmayı isterim. Onlar bana göre toplumun en değerli bireyleri onlarla aynı ortamda olmaktan gocunmam. İnsancıl bir yapıya sahip olduğum için de çok fazla zorluk çekeceğimi düşünmüyorum.” (A2)

Özel eğitim kurumlarında çalışmayı düşündüklerini beyan eden öğretmen adaylarının belirtmiş oldukları son faktör ise alternatif iş imkanı olmaz ise çalışmayı düşünmeleri olmuştur. Adayların belirtmiş oldukları örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

“Kendimi geliştirebilirsem ve aynı zamanda atanamazsam evet. Çünkü bu işi yapabilecek (en azından bir miktar) eğitim aldım, özel eğitim gereksinimi olan bireyler hakkında az çok bilgiye sahibim ama yeterli değil tabii ki.” (A14)

“Evet düşünüyorum. Atanmadığım zaman benim için iyi bir tecrübe olacak.” (C8)

Sınıf öğretmen adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışmayı düşünüp düşünmediklerine ilişkin elde edilen sonuçlar Tablo 2’de verilmiştir.

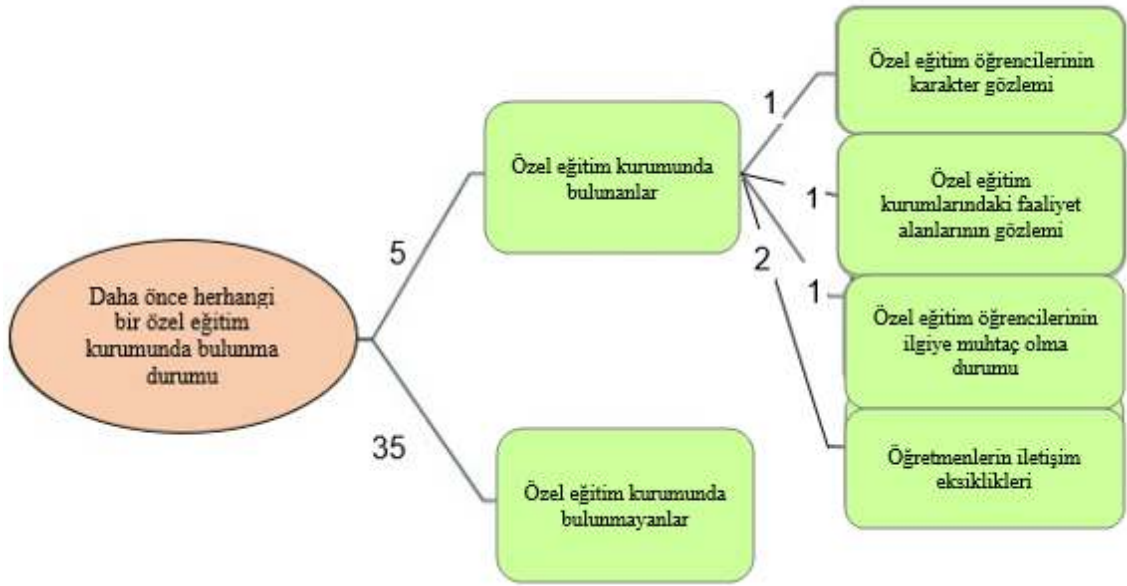
Tablo 2. Sınıf Öğretmen Adaylarının Özel Eğitimde Çalışma İle İlgili Düşüncelerine İlişkin Sonuçlar

	Sınıf Öğretmen Adayları
1: Hayır, özel eğitim kurumlarında çalışmayı düşünmüyorum	
Çok fazla görev ve sorumluluk gerektirdiğini düşünüyorum	5
Özel eğitim öğrencileri ile iletişimde zorluk çekeceğimi düşünüyorum	1
Psikolojik açıdan çok zorlayıcı olduğunu düşünüyorum	4
Özel eğitim konusunda yeterli bilgi ve eğitime sahip değilim	13
2: Evet, özel eğitim kurumlarında çalışmayı düşünüyorum	
Kendi alanımda çalışma fırsatı bulamazsam (atanamazsam) çalışırım	3
Özel eğitim alanında deneyim sahibi olmak istiyorum	4
Özel eğitim için yeterli sabır ve güce sahip olduğumu düşünüyorum	4
Yetersizliği olan bireyi topluma kazandırmanın büyük bir mutluluk olduğunu düşünüyorum	6

Tablo 2’de verilen analiz sonuçları incelendiğinde, özel eğitim kurumlarında çalışmayı düşünmeyen sınıf öğretmen adaylarının, buna gerekçe olarak yeterli bilgi ve eğitime sahip olmamayı belirttikleri görülmektedir.

4.2. “Daha önce bir özel eğitim kurumunda bulundunuz mu? Bulunduysanız tecrübeleriniz nelerdir?” Alt Amacına İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmen adaylarının özel eğitim kurumunda bulunma durumlarına ve eğer bulundularsa yaşamış oldukları tecrübeye ilişkin elde edilen bulgular Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2. Sınıf Öğretmen Adaylarının Özel Eğitim Kurumunda Bulunma Durumlarına İlişkin Model

Yapılan nitel analiz sonuçları, neredeyse adayların tamamına yakınının özel eğitim kurumunda daha önce bulunmadığını göstermiştir ($f = 35$). Sadece beş aday daha önce herhangi bir özel eğitim kurumunda bulunduğunu ifade etmiştir. Bu adaylardan bir tanesi özel eğitim öğrencilerinin karakterleri ile ilgili gözlemlerini belirterek, onların utangaç ve içe kapanık olduklarını gözlemlediğini belirtmiştir. Aşağıda bu adayın belirtmiş olduğu ifadeye yer verilmiştir:

“Sadece bir defa TÜBİTAK projem için gitmiştim. Özel eğitim alan bireylerle anket yapmak zorundaydım. İstedğim dönüti alamamıştım. Onları tam anlamıyla anlamak zor olmuştu. Hepsi çok utangaç ve içine kapanıktı.” (A2)

Öğretmen adaylarından bir tanesi ise özel eğitim öğrencilerinin ilgiye muhtaç öğrenciler olduğunu dile getirmiştir:

“Evet, bulundum. Lisede bir özel eğitim kurumunu ziyarete gitmiştik. Çok farklı engeli olan öğrenciler vardı. Özünde hepsi ayrı ayrı güzel insanlar sadece farklı konularda yetersizlikleri vardı. Hepsi gözlerimizin içine bakıyordu. İlgi bekliyorlar. Dikkat çekmeye çalışanlar var, çekimser ve utangaç olanlarda vardı.” (A15)

Öğretmen adaylarından bir tanesi özel eğitim kurumlarında faaliyet alanlarını gözlemleyerek, oyun, yemek alanlarının ve beden eğitimi salonların önemine dikkat çekmiştir. Bunu aşağıdaki ifade ile belirtmiştir:

“Oyun, yemek ve beden eğitimi salonları vb. alanların önemli olduğunu tecrübe ettim.” (A3)

Adaylardan iki tanesi de özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin iletişim eksikliklerine vurgu yapmıştır. Adaylar bu durumu aşağıdaki ifadeler ile belirtmişlerdir:

“Daha önce bir özel eğitim kurumunun düzenlediği bir etkinliğe katıldım. Down sendromlu çocuklar ile yapılan bir gösteriydi. Bu gösteride öğretmenlerin tutumları dikkatimi çekti. Bu öğrencilere eğer bir şey öğretmek istiyorsak sevgi ve güven bağıni mutlaka kurmalıyız.” (A5)

“Evet. Çalışan öğretmenler alanında tecrübeli olmadıkları gibi öğrencilere de son derece ilgisizlerdi.” (B3)

Sınıf öğretmen adaylarının daha önce herhangi bir özel eğitim kurumunda bulunma durumlarına ilişkin elde edilen sonuçlar Tablo 3’te sunulmuştur.

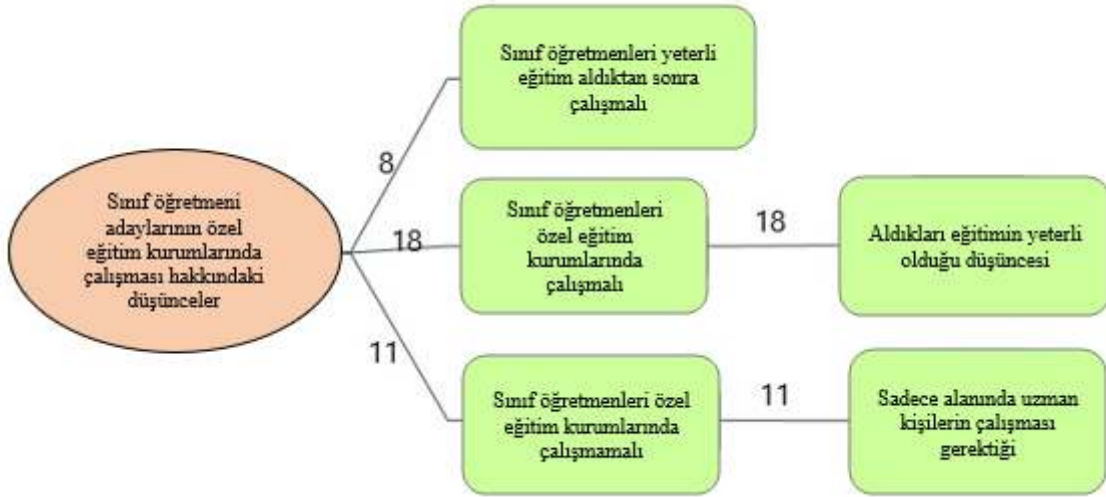
Tablo 3. Sınıf Öğretmen Adaylarının Özel Eğitim Kurumunda Bulunma Durumlarına İlişkin Sonuçlar

	Sınıf Öğretmen Adayları
1: Daha önce bir özel eğitim kurumunda bulundum	
Özel eğitim öğrencilerinin utangaç ve içe kapanık bir karaktere sahip olduklarını gözlemledim.	1
Özel eğitim öğrencilerinin oldukça ilgiye muhtaç olduklarını gözlemledim.	1
Oyun, yemek ve beden eğitimi salonları vb. alanların önemli olduğunu gözlemledim.	1
Öğretmenlerin daha fazla sevgi ve ilgi ile öğrencilere yaklaşması gerektiğini gözlemledim.	2
2: Daha önce bir özel eğitim kurumunda bulunmadım	35

Tablo 3’te görüldüğü gibi, sınıf öğretmen adaylarının çoğunluğunun herhangi bir özel eğitim kurumunda daha önce bulunmadıkları anlaşılmaktadır.

4.3. “Sınıf öğretmeni adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışması hakkında ne düşünüyorsunuz?” Alt Amacına İlişkin Bulgular

Bu araştırma kapsamında sınıf öğretmen adaylarına, sınıf öğretmenlerinin özel eğitim kurumlarında çalışması noktasındaki düşünceleri sorulmuştur. Sınıf öğretmen adaylarının, sınıf öğretmenlerinin özel eğitim kurumlarında çalışmasına ilişkin düşüncelerine ait elde edilen bulgular Şekil 3’de verilmiştir.

Şekil 3. Sınıf Öğretmen Adaylarının Sınıf Öğretmenlerinin Özel Eğitim Kurumlarında Çalışması ile İlgili Düşüncelerine İlişkin Model

Şekil 3'te görüldüğü üzere sınıf öğretmen adaylarının sınıf öğretmenlerinin özel eğitim kurumlarında çalışmalarına ilişkin düşünceleri incelendiğinde, adayların sınıf öğretmenlerinin özel eğitim kurumlarında çalışmasının yararlı olacağı ($f = 18$) noktasında ortak fikirler belirttikleri görülmektedir. Adayların bu temaya ilişkin vermiş oldukları cevaplar incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin almış oldukları eğitimin, özel eğitim için yeterli bilgi ve beceriyi sunduğu üzerinde odaklanıldığı bulunmuştur. Sınıf öğretmen adaylarının vermiş oldukları cevaplarla ilişkin örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

“Bence olabilecek bir durum. Sonuçta özel eğitimde öğrenim gören öğrenciler okuma-yazmada, konuşmada, iletişim kurmada zorluklar yaşar. Bu yüzden sınıf öğretmenleri buralarda çalışarak çocuklara okuma-yazma öğretirler. Birinci sınıfta öğrencilere nasıl davranıyorlarsa bunu fazla düşünerek daha ılımlı davranırlar.” (A10)

“Sınıf öğretmenleri az da olsa bu eğitimi aldıkları için, zaten çocuklarla sürekli ilgileri oldukları için olumlu bir durum olduğunu düşünüyorum.” (A18)

“Sınıf öğretmenleri zaten yeterli pedagojik eğitimi aldıkları için özel eğitim kurumlarında gayet başarılı bir şekilde çalışabileceklerini düşünüyorum.” (A19)

“Tabi ki de olumlu düşünüyorum. Sınıf öğretmenleri temeli oluşturduğu ve çocuğu anlayacak önemli kişiler olduğu için özel gereksinimli çocukların gereksinimini en iyi onlar karşılar.” (B8)

“Bizim bölüm diğer bölümlerden daha yakın. Çocuklarla iç içe olduklarından dolayı daha yakındır. Çünkü sınıf öğretmenleri öğrenciye karşı daha anlayışlı ve esnek olması gereken bölümdür.” (C10)

Diğer bazı adayların ise özel eğitim kurumlarında çalışmanın uzmanlık gerektiren bir iş olduğunu ve bu nedenle sınıf öğretmenlerinin bu alanda çalışmaması gerektiğini ifade ettikleri görülmüştür. Örneğin bir aday (A11) bu durumu *“Bence pek faydalı olmayabilir. Çünkü bu konuda verilen eğitim yeterli değil”* şeklinde ifade ederek, sınıf öğretmenlerinin almış oldukları eğitimin yeterli olmayabileceğini vurgulamıştır. Diğer öğretmen adaylarının vermiş oldukları cevaplara ilişkin örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

“Bu konu hakkında yukarıda belirttiğim sebeplerden dolayı pek olumlu karşılamıyorum. Bence herkes her işi değil de kendi uzmanlık alanı olan işi yaparsa daha başarılı olup toplumsal kalkınmaya daha fazla katkı sağlar.” (A13)

“Sıcak bakmıyorum. Çünkü gerekli eğitimi açık derin, bir şekilde sınıf öğretmenleri görmüyor. Özel eğitim öğretmenlerin çalışması gerektiğini savunuyorum.” (A16)

“Ben olumlu bakmıyorum. Çünkü tamamen özel eğitim eğitimi alamadıkları için yeterli olunacağını düşünmüyorum.” (C9)

Son olarak öğretmen adaylarının bir kısmı sınıf öğretmenlerinin gerekli eğitimleri aldıktan ve yeterli donanıma sahip olduktan sonra özel eğitim kurumlarında çalışabileceklerini belirtmişlerdir. Aşağıdaki öğretmen adayı ifadelerinde de görüldüğü gibi bu durum, adayların sınıf öğretmenlerinin özel eğitime veya kaynaştırmaya ilişkin almış oldukları eğitimi yeterli görmediklerine ilişkin bulgular ile de tutarlılık göstermektedir.

“Gereken eğitimi aldıktan sonra ve yeterli deneyimi edindikten sonra alabilir. Çünkü zaten ilkokul öğretmeni olmakta en az özel eğitim uygulama öğretmenleri kadar sabır, sorumluluk ve bilinç gerektirir.” (A1)

“Sınıf öğretmenliği ile özel eğitim arasında bir bağlantının olduğunu düşünüyorum. Fakat üniversite derslerin bu alanda daha da yoğunlaşması gerektiğini düşünüyorum. Bir sınıf öğretmenin de özel eğitim kurumunda çalışmasında başarılı olacağını düşünüyorum.” (A12)

“Yeterli bilgiye ve donanıma sahip olduğunda özel eğitim kurumlarında çalışabilir. Fakat günümüz sınıf öğretmeni eğitimi, özel eğitim kurumlarında çalışmak için yeterli değildir” (C2)

“Yeterli eğitim aldıktan sonra, kendilerini bu konuda geliştirdikleri, ilgili ve istekli oldukları zaman özel eğitim kurumlarında çalışabileceklerini ve başarılı olabileceklerini düşünmekteyim.” (C5)

Son olarak bu alt probleme ilişkin sınıf öğretmeni adaylarının, sınıf öğretmenlerinin özel eğitim kurumlarında çalışma durumlarına ilişkin düşünceleri incelenmiş ve elde edilen sonuçlar Tablo 4’te verilmiştir.

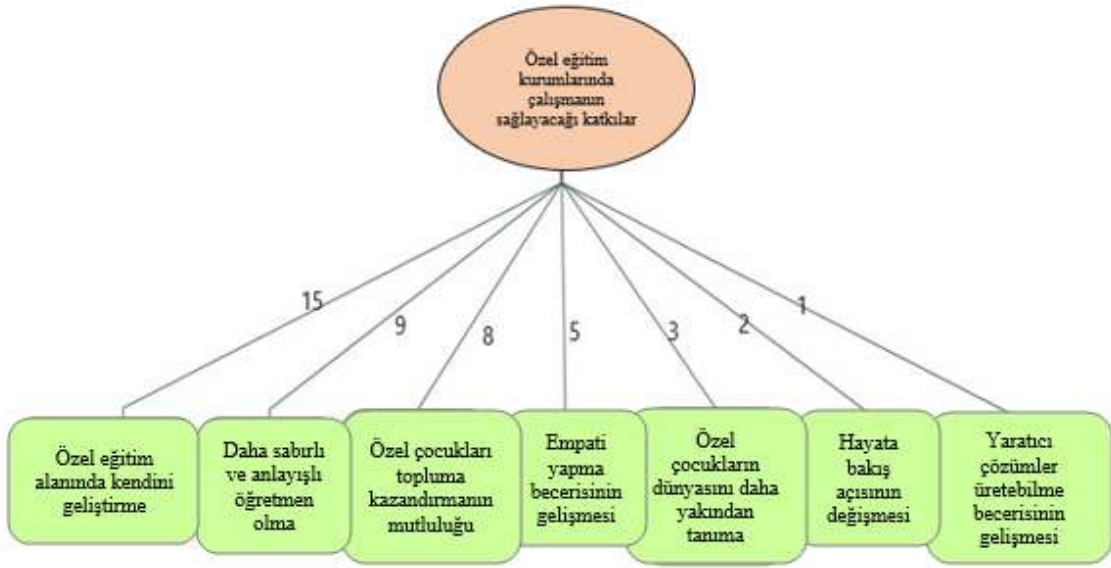
Tablo 4. Sınıf Öğretmen Adaylarının, Sınıf Öğretmenlerinin Özel Eğitim Kurumlarında Çalışması ile İlgili Düşüncelerine İlişkin Sonuçlar

Sınıf Öğretmen Adayları	
1: Sınıf öğretmenleri özel eğitim kurumlarında çalışabilir	
Yeterli pedagojik eğitimi aldıkları için çalışabilir	18
2: Sınıf öğretmenleri özel eğitim kurumlarında çalışmamalı	
Alanının uzmanı kişilerin çalışması gerekir	11
3: Yeterli eğitim aldıktan sonra çalışabilir	8

Tablo 4’te sınıf öğretmen adaylarının, sınıf öğretmenlerinin özel eğitim kurumlarında çalışıp çalışamama durumlarına ilişkin düşüncelerine bakıldığında, adayların büyük oranda sınıf öğretmenlerinin özel eğitimde çalışabilecek düzeyde eğitim aldıkları üzerinde durdukları ve dolayısıyla özel eğitim kurumlarında çalışabileceklerini belirttikleri görülmektedir.

4.4. “Özel eğitim kurumlarında çalışmanız size nasıl katkılar sağlar?” Alt Amacına İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında incelenen diğer alt problemlerden biri de sınıf öğretmen adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışmalarının kendilerine sağlayacağı katkılardır. Sınıf öğretmen adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışmaları halinde nasıl katkılar sağlayacaklarına ilişkin elde edilen bulgular Şekil 4’te verilmiştir.

Şekil 4. Sınıf Öğretmen Adaylarının Özel Eğitim Kurumlarında Çalışmaları Halinde Sahip Olunacak Katkılara İlişkin Model

Sınıf öğretmen adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışmaları halinde elde edecekleri katkılara ilişkin analiz sonuçları incelendiğinde, adayların öncelikle özel eğitim alanında gelişebilme ($f = 15$) alt teması üzerinde durdukları görülmüştür. Bu faktörü daha sabırlı ve anlayışlı bir öğretmen olabilme ($f = 9$), özel çocukları topluma kazandırmanın mutluluğu ($f = 8$), empati yapma becerisinin gelişmesi ($f = 5$), özel çocukların dünyasını daha yakından tanıyabilme ($f = 3$), hayata dair bakış açının değişmesi ($f = 2$) ve sorunlara yaratıcı çözümler üretebilme ($f = 1$) faktörleri sırası ile izlemiştir.

Özel eğitim alanında gelişebilme faktöründe sınıf öğretmen adaylarının genellikle özel eğitim kurumlarında bulunmanın mesleki gelişimlerine önemli katkılar sunacağını belirtmişlerdir. Ayrıca bazı adayların üzerinde durduğu diğer önemli bir husus ise özel gereksinimi olan öğrencilere yönelik duyarlılık kazanma olmuştur. Öğretmen adaylarının vermiş oldukları cevaplara ilişkin örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

“En başta öğretmen olarak sabrı öğreneceğimi düşünüyorum. Daha fazla tecrübe kazanarak nerede ne yapmam gerektiğini öğreneceğimi düşünüyorum.” (A12)

“Kısıtlama/kısıtlanma çok fazla yaşanmayabilir. Öğrenci sayısı bakımından/öğrenciye ayrılan vakit bakımından daha yeterli olabilir. Kendini sürekli geliştirme olanağı bulabilirsin. Büyük ihtimalle öğrenciye sunulan imkanlar devlet kurumundan daha iyidir.” (A14)

“Benim bu alanda gelişmemi, duyarlaşmamı ve ne kadar önemli bir eğitim alanı olduğunu yeniden fark etmemi sağlayacaktır. Çocuğa ve özel eğitime karşı tecrübemi artıracaktır.” (B2)

“Özel eğitim kurumlarında çalışmam durumunda bir öğretmen adayı olarak bu durum bana tecrübe kazandıracağı, mesleki anlamda kendimi geliştireceğim için olumlu yönde etkileyecektir.” (C4)

Bu temayı öğretmen adaylarının sabırlı ve anlayışlı bir öğretmen olabilme ve özel çocukları topluma kazandırmanın mutluluğu faktörleri izlemiştir. Sınıf öğretmen adayları sabırlı ve anlayışlı bir kişilik yapısı geliştirmelerinde özel eğitim kurumlarında edinecekleri yaşantıların önemli bir role sahip olabileceği üzerinde durmuşlardır. Bu durumu bir aday (A18) *“Daha sabırlı, ilgili ve özverili olabileceğimi düşünüyorum. Özel eğitim gereksinimi olan bireylerle ilgilenmek bende onlara karşı daha pozitif bir tutum yaratacaktır”* şeklinde ifade ederken; diğer bazı adaylar ise sabırla birlikte doyum sağlayıcı deneyimlerin de öğrenileceği üzerinde durmuşlardır. Öğretmen adaylarının cevaplarına ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir:

“Yetersizliği olan her birey bize sabrın sonunda her bireyin öğrenebileceğini ve bir şeyler öğretebileceğinin mutluluğunu yaşatır.” (A1)

“İnsana ilk olarak sabır öğretir. O öğrencilerle ilgilenmek onlara yardımcı olmak, mutlu olmalarını sağlamak gibi güzel duyguları geliştireceğini düşünüyorum.” (A7)

“Daha merhametli, sabırlı, anlayışlı biri olabilirim” (B3)

“Mesleki anlamda geliştirebileceğini, deneyim kazandıracağını düşünüyorum. Aynı zamanda daha sabırlı, hoşgörülü olmamı sağlayabileceğini düşünüyorum.” (C5)

Ayrıca yapılan nitel analiz sonuçları, empati yapma becerisinin gelişmesi, özel çocukların dünyasını daha yakından tanıyabilme, hayata dair bakış açının değişmesi ve sorunlara yaratıcı çözümler üretebilme faktörlerinin özel eğitim kurumlarında çalışmaları durumunda elde edebilecekleri katkılar olabileceğini göstermiştir.

Bazı öğretmen adayları empati becerisinin gelişmesinde bu yaşantıların önemli yer edineceğini belirtmişlerdir.

“Özel eğitim kurumunun bana en büyük getirisi bence o insanlarla empati kurup onları anlamamı sağlardı. Belki şuan çok fazla umursamıyor anlamıyoruz bu bireyleri fakat işin içine girersek daha da faydalı olur diye düşünüyorum.” (A11)

“Kendimi ahlaki ve sosyal alanda geliştirebilirim. Farklı bakış açıları kazanırım. Empati becerim gelişir.” (B6)

“Özel eğitim ve kaynaştırma eğitiminin bir sınıf öğretmeni için gerekli olduğunu düşünüyorum. Öncelikle bu eğitimin öğretmenlerde bir bilinç oluşturduğunu düşünüyorum. Öğretmenlerde öncelikle ‘empati’ duygusunu geliştirdiğini düşünüyorum.” (C1)

Diğer bazı öğretmen adayları ise aşağıdaki ifadelerde de görüldüğü gibi özel eğitim kurumlarında çalışmaları durumunda özel çocukların dünyasını daha yakından tanıyabileceklerini ve hayata dair bakış açılarının değişebileceğini belirtmişlerdir.

“O bireylerin dünyasını daha yakından görebilirim.” (B4)

“Öğrencileri farklı hallerde göreceğiz. Öğrencileri farklı açılardan göreceğiz. Öğrencilere saygı göstereceğiz, onlara bu davranışı pekiştireceğiz. Öğrenciye değer vermeyi aynı zamanda onun hayatının önemli bir parçası olma gibi duyguları geliştirdiğini düşünüyorum.” (C10)

“Hayatta her türlü olay, birçok yaşanmışlıklar sonucu oluşan hasarları tecrübe ederdim. Hayata bakış açım değişirdi” (A2)

Bir aday (B7) ise özel eğitim kurumlarında çalışması durumunda sorunlara yaratıcı çözümler üretebilmeye katkı sağlayabileceğini *“Sabretmeyi öğrenirim. Sorunlara çözüm geliştiririm. Yaratıcı düşünme becerisi kazanırım”* şeklinde ifade etmiştir.

Sınıf öğretmen adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışmaları durumunda sağlanacak katkılara ilişkin elde edilen sonuçlar Tablo 5’te sunulmuştur.

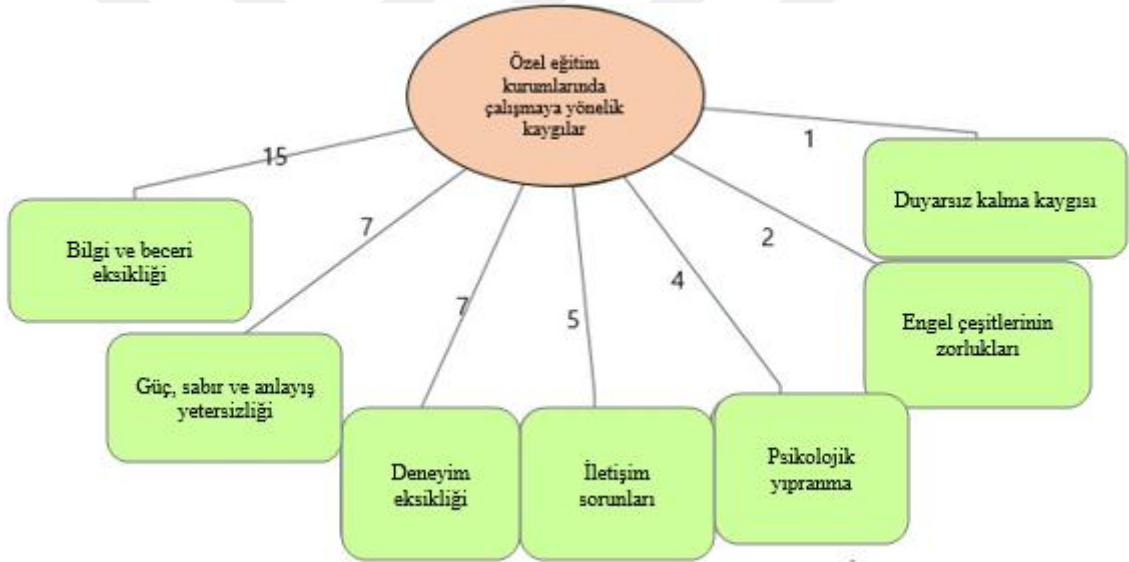
Tablo 5. Sınıf Öğretmen Adaylarının Özel Eğitim Kurumlarında Çalışmaları Halinde Sahip Olunacak Katkılara İlişkin Sonuçlar

	Sınıf Öğretmen Adayları
1: Daha sabırlı ve anlayışlı bir öğretmen olabilme	10
2: Empati yapma becerisinin gelişmesi	5
3: Hayata dair bakış açının değişmesi	2
4: Özel çocukları topluma kazandırmanın mutluluğu	8
5: Özel çocukların dünyasını daha yakından tanıyabilme	3
6: Özel eğitim alanında gelişebilme ve daha duyarlı olabilme	15
7: Sorunlara yaratıcı çözümler üretebilme	1

Tablo 5’te görüldüğü gibi, sınıf öğretmen adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışmaları durumunda kazanabilecekleri katkılara ilişkin sonuçlar incelendiğinde, öğretmen adaylarının özel eğitim alanında gelişebilme ve daha duyarlı olabilme ve daha sabırlı ve anlayışlı bir öğretmen olabilme şansı üzerinde durdukları görülmektedir.

4.5. “Özel eğitim kurumlarında çalışmanıza yönelik kaygılarınız nelerdir” Alt Amacına İlişkin Bulgular

Bu araştırma kapsamında son olarak sınıf öğretmeni adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışması durumunda sağlanacak katkıların yanı sıra yaşanabilecek kaygılı durumlar da sorulmuştur. Sınıf öğretmen adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışmalarına yönelik kaygılarına ilişkin elde edilen bulgular Şekil 5’te verilmiştir.

Şekil 5. Sınıf Öğretmen Adaylarının Özel Eğitim Kurumlarında Çalışmaya Yönelik Kaygılarına İlişkin Model

Şekil 5’te de görüldüğü gibi sınıf öğretmen adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışmalarına yönelik kaygılarına ilişkin elde edilen bulgular, adayların bilgi ve beceri eksikliği hissetme ($f = 15$), güç, sabır ve anlayış anlamında kendilerini yetersiz hissetme ($f = 7$), deneyim eksikliği ($f = 7$), iletişim sorunları ($f = 5$), psikolojik anlamda yıpranma ($f = 4$), çeşitli engel türleri ile başa çıkmakta yaşanabilecek zorluklar ($f = 2$) ve yeteri kadar duyarlı olamama ($f = 1$) gibi kaygılar ile karşılaşabileceklerini ortaya koymuştur.

Sınıf öğretmen adaylarının en sık ifade ettikleri kaygı olan bilgi ve beceri eksikliğinden kaynaklı yetersiz kalmaya ilişkin aday görüşlerine bakıldığında, öğretmen adaylarının bilgi ve beceri eksikliği nedeniyle tam olarak faydalı olamamaktan veya öğrencilere zarar verebilmekten dolayı yaşamış oldukları kaygının ön plana çıktığı görülmektedir. Adayların vermiş oldukları cevaplara ilişkin örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

“Benim en büyük kaygım o çocuklara yeterince faydalı olamamak bundan çok korkuyorum çünkü bu çocuklar normal çocuklar gibi değil özeller ve bu yüzden bu özel çocukları topluma kazandırılmamaktan korkarım.” (A11)

“Üniversite eğitimini bizzat özel eğitim dalında almadığım için: öğrencilerin gereksinimlerini ve ihtiyaçlarını karşılamadan eksiklik oluşturup, öğrencilerin eğitime olumsuz etki de bulunma kaygısı vardır.” (A13)

“Yani karşıma nasıl bir öğrencinin geleceğini bilmiyorum. Saldırgan bir öğrenciyse ne yapacağımı bilmiyorum mesela. Ya da tuvalet alışkanlığı konusunda problemleri varsa da aynı şekilde kaygılanıyorum.” (A19)

“Özel eğitim kurumlarında çalışmam durumunda özel eğitim öğrencileri ile çalışırken, ders anlatırken öğrencilere yeterli olamamak, eksik kalmak gibi kaygılarım bulunmaktadır.” (C4)

“Özel eğitime gereksinimi olan bireylere daha titizlikle ilgi gösterilmesi gerekiyor. Bu konudaki bilgi ve beceri eksikliğimden öğrencilere yeterli olamayabileceğim için kaygı duyarım.” (B1)

Sınıf öğretmen adayları, özel eğitim kurumlarında çalışmaları durumunda güç, sabır ve anlayış anlamında kendilerini yetersiz hissetme ve özel eğitim kurumlarında çalışma konusunda deneyim eksikliği karşılaşılabilecekleri diğer kaygılar olarak belirtmişlerdir. Aşağıda da görüldüğü gibi, bazı öğretmen adayları eğitim sürecinde yeteri kadar sabır gösterememeleri durumunda gerekli katkıları bireye sağlayamamaktan dolayı yaşamış olacakları kaygıları belirtirken; bazıları ise deneyim eksikliğinden dolayı özel eğitim kurumlarında çalışırken birtakım zorluklarla karşılaşılabileceklerini vurgulamışlardır.

“Bireylere istenen eğitimi verememek, sabır gösterememek, eğitsel anlamda ve toplumsal anlamda bireye katkıda bulunamamak en büyük kaygılarım olur.” (A17)

“Sabır ve tahammül gerektiren bir alan. O çocukların seviyesine inememek gibi kaygılarım var.” (B4)

“Bu konudaki kaygılarım, özel eğitim kurumlarındaki öğrencilere yeterli olamamak ve yeteri kadar hoşgörölü, sabırlı olamamak.” (C5)

Özel eğitim kurumlarında çalışma konusunda deneyim eksikliğinden kaynaklanabilecek kaygılara ilişkin öğretmen adayı görüşleri ise aşağıda verilmiştir:

“Genellikle ilköğretim kurumlarında staj görüp normal çocuklarla ilgilendiğim için en başta çok zorlanacağımı düşünüyorum. Tecrübesiz olduğum için çocuğun verdiği tepkilerde tam olarak yapmam gerekeni bilmiyorum fakat bir süre sonra alışıp tecrübe kazanacağımı düşünüyorum.” (A12)

“Birçok fazla yetersizliğe sahip olan öğrenciler olacaktır. Her yetersizliğe karşı etkin başarı gösterebilir miyim ya da ne gibi durumlarla karşılaşacağım, bu konuda nasıl tepkiler göstereceğim çok deneyimli olmadığım için kestiremiyorum.” (A15)

“Bazen bu kurumlarda çalışacağımı hayal edince, öğrencilere öğretmenlik için yetersiz kalacağım durumların olacağını düşünüyorum. Öğrencilere gerek öğretim kısmında gerekse yaşayabilecekleri duygusal durumlar ya da ani tepkiler verebilecekleri durumlarda yeterli derecede soğukkanlı olamayabilirim.” (C1)

Deneyimsiz olma alt temasını iletişim sorunları ve kişide bu sürecin psikolojik olarak meydana getireceği yıpranma durumları adaylar tarafından diğer kaygılar olarak belirtilmiştir. Örneğin, bir aday (A1) sözsüz iletişimden kaynaklı yaşanabilecek sorunları ifade ederken; diğer bir aday ise engel düzeyine bağlı olarak oluşabilecek iletişim problemleri (A2) üzerinde durmuştur.

“Çocuk en ufak bir yüz buruşturmadan bile etkilenebilir. Bu durum çocuğun içe kapanık ve çekingen olmasına neden olur.” (A1)

“Duygusal anlamda zorlanırdım. Buna alışmak benim için zaman alırdı. İleri düzey hastalığı olan bireylerle iletişime geçmekte zorlanırdım.” (A2)

“Öğrencilere nerede ve nasıl davranmam gerektiğini bilmediğimiz için iletişim sorunları yaşanabilir.” (C5)

Sınıf öğretmen adayları tarafından engel türlerine ilişkin farklılıklar ve yeteri kadar duyarlı olmama, kaygılara ait son iki alt tema olarak bulunmuştur.

“Şimdi her öğrencinin sorunu bir değildir. Farklı tarzda sorunları olan öğrenciler vardır. Sinir ile ilgili sorunu olan öğrenci ile çok sorun yaşanır. Aşırı beden

engeli olan bireyde etkinlikleri yapamazlar işitme engeli olan öğrenciler ile anlaşmada zorluklar yaşanır.” (A10)

“Ailenin ve diğer öğretmenlerin yeterli bilgiye ve duyarlılığa sahip olmamaları.” (C2)

Sınıf öğretmen adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışmalarına yönelik kaygılarına ilişkin elde edilen sonuçlar Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Sınıf Öğretmen Adaylarının Özel Eğitim Kurumlarında Çalışmalarına Yönelik Kaygılarına İlişkin Sonuçlar

	Sınıf Öğretmen Adayları
1: Bilgi ve beceri eksikliği	15
2: Güç, sabır ve anlayış yetersizliği	7
3: Deneyim eksikliği	2
4: İletişim sorunları	7
5: Psikolojik yıpranma	5
6: Engel çeşitlerinin zorlukları	4
7: Duyarsız kalma kaygısı	1

Sınıf öğretmen adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışmalarına yönelik kaygılarına ilişkin sonuçlar incelendiğinde, adayların bilgi ve beceri eksikliğinden kaynaklı yetersiz kalma durumunu sıklıkla ifade ettikleri ve bu temanın yanı sıra deneyim eksikliği ve güç, sabır ve anlayış anlamında kendini yetersiz hissetme durumu üzerinde de durdukları görülmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

V. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma ve Sonuç

Bu araştırma, yaklaşımı itibari ile nitel bir araştırmadır. Araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Bu anlamda yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturularak, öğretmen adaylarının özel eğitim konusundaki ve bu konudaki kariyer yaklaşımlarını incelemek mümkün olmuştur. Araştırmanın çalışma grubunu Fırat Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi ve Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı dördüncü sınıfında 2018-2019 eğitim öğretim yılında öğrenim gören toplam 40 öğretmen adayı oluştururken, çalışmanın evreni ise tüm sınıf öğretmeni adaylarıdır. Araştırmaya dahil olan 40 öğretmen adayının 20 tanesi Fırat Üniversitesi, 10 tanesi Erciyes Üniversitesi ve 10 tanesi de Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nde öğrenim görmektedir. Gönüllülük esasına dikkat edilerek çalışmaya katılmaya gönüllü olan öğretmen adayı sayısı ile çalışma yapılmıştır. Hazırlanan sorular danışman öğretim üyesi eşliğinde araştırmacı tarafından öğretmen adaylarına yöneltilmiş ve verilen cevaplar değerlendirmeye alınmıştır. Görüşme formunda alınan tüm veriler elektronik ortama transfer edilmiştir. Gerekli kodlamalar yapıldıktan sonra tüm bilgiler bilgisayar destekli nitel veri programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Bu araştırma kapsamında yapılan analizler göstermiştir ki, araştırmaya katılan sınıf öğretmen adaylarının yarısından fazlası özel eğitim kurumlarında çalışmayı düşünmemektedir. Öğretmen adayları çalışmayı düşünmeme nedenleri olarak ise sırasıyla, aldığı eğitimin yetersizliği sebebiyle yeterli bilgi ve eğitime sahip olmama; özel eğitim kurumlarında çalışmanın çok fazla sorumluluk gerektirmesi ve özel eğitim kurumlarında çalışmanın psikolojik açıdan zorlayıcı olması ve öğrencilerle iletişimde yaşanabilecek problemler olarak ifade etmişlerdir. Bu sonuçlar göstermektedir ki öğretmen adayları eğitim aldıkları üniversitelerin özel eğitim konusunda yeterli bilgi ve tecrübeyi kendilerine vermediklerini düşünmektedirler. Literatürde de belirtildiği üzere

bireylerin kariyer seçimlerini etkileyen en önemli faktörlerden biri de bireylerin öğrenim gördükleri eğitim kurumlarının sağladığı olanaklardır. Birey kariyer planlamasını eğitim gördüğü kurumdan edindiği bilgi ve bu kurumda çeşitli staj olanakları, öğrenci değişim programları, katıldıkları seminerler gibi farklı yöntemlerle edindikleri kazanımlar üzerine oluşturmaktadırlar. Bu anlamda eğitim kurumları bireyin kariyer planlaması konusunda oldukça fazla önem taşımaktadır (Sav, 2008, s. 63). Gerçekten de özel gereksinimli öğrencilerin derse katılımını arttırmada öğretmen, sadece sınıfın fiziki koşullarını düzenlemekle değil aynı zamanda kullanılan öğretim yöntemlerinde de gerekli uyarlamaları yapmakla yükümlüdür. Bu sebeple, öğretmenlerin farklı öğretim yöntemleri hakkında da bilgi sahibi olup, bunları öğrencilerinin eğitiminde durumlara uygun şekilde kullanmaları gerekmektedir (Olson ve Platt, 2004, s. 34). Bu bilgi ve tecrübeye sahip olmayan öğretmen adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışmak istememeleri doğal bir sonuç olarak nitelendirilebilecektir.

Sınıf öğretmen adaylarından özel eğitim kurumlarında çalışmayı düşünebilecek olanlar ise bu kararlarının gerekçelerini sırasıyla, yetersizliği olan bir bireyi topluma kazandırmaktan ötürü duyulan manevi doygunluk; özel eğitim alanında deneyim sahibi olma isteği ve karakterlerine uygun olması olarak belirtmişlerdir. Eurybase (2009) da belirtildiği üzere özel eğitime ihtiyacı olan birey, çeşitli sebeplerle akranlarından, bireysel ve gelişimsel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından anlamlı bir farklılık gösteren bireyi ifade etmektedir. Bu grupta değerlendirilen bireyler, akranlarına oranla daha yetersiz olanlar ve üstün yetenekliler gibi daha gelişmiş özelliklere sahip olanlardır. Bu anlamda bu bireyler ile ilgilenmek ve onların eğitiminden sorumlu olmak, ekstra farklı yeteneklere sahip olunması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu anlamda özel eğitim kurumlarında çalışabileceklerini belirten öğretmen adaylarının bu durumun farkında oldukları ve bu bireylere yardım etmekten ötürü de mutlu olacakları sonucu bu araştırmayla ortaya konmuştur. Ancak az sayıda öğretmen adayı tüm bunlara ek olarak kendi alanlarında çalışma fırsatı bulamazlar ise özel eğitim kurumlarında çalışabileceklerini belirtmişlerdir. Bir başka deyişle iş bulma ihtiyaçlarını rahatlatmak istemektedirler (Özen, 2011, s. 83). Bu durum az sayıda öğretmen adayı tarafından ortaya konmuş bir görüş olsa da özel eğitim kurumlarında çalışma isteğinin “ideal” sebeplerden ötürü oluşmayabileceği, iş bulamama ya da atanamama gibi

zorunluluklardan da kaynaklanabileceği gerçeğini ortaya koymaktadır. Bir başka deyişle, sosyolojik açıdan bakıldığında ailenin içinde bulunduğu sosyal sınıfın, sosyal statünün ve gelir düzeyinin kişinin kariyer planlamasını etkilediği görülmektedir (Brown, 2002, s. 50). Ancak bu noktada belirtilmelidir ki her ne kadar kariyer tercihi ihtiyaçlara dayanmış olsa da (Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi) tercihi yapan öğretmen adaylarının mesleklerinde elde edecekleri başarı; kendi beceri, yetenek ve sosyo-ekonomik durumlarına bağlı olarak değişecektir (Kuzgun, 2009, s. 34). Bu anlamda kariyer tercihi olarak özel eğitim kurumlarında çalışmayı tercih etmek başarılı bir öğretmen olunacağı anlamına gelmemektedir.

Bu araştırma kapsamında ortaya çıkan bir diğer sonuç ise, öğretmen adaylarının neredeyse tamamına yakınının bir özel eğitim kurumunda daha önce bulunmamış olmalarıdır. Bu anlamda sadece beş öğretmen adayı daha önce herhangi bir özel eğitim kurumunda bulunduğunu ifade etmiştir. Bu öğretmen adaylarından iki tanesi, özel eğitim öğrencilerinin utangaç, içe kapanık ve ilgiye muhtaç olduklarını gözlemlediklerini; bir tanesi, özel eğitim kurumlarında oyun, yemek alanlarının ve beden eğitimi salonların önemli olduğunu; diğer iki tanesi de özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin öğrencilerine daha fazla sevgi ve ilgi ile yaklaşımlarının gerekliliğine vurgu yapmışlardır. Ancak literatürde özel eğitimin çok farklı olması gerektiği ve bu konuda yapılması gerekenlerin bu araştırma kapsamında öğretmen adayları tarafından belirtilmiş olanlardan çok daha fazla olduğu bildirilmiştir. Örneğin Celep (2004, s. 24) özel eğitimde sonuçtan çok sürecin önemli olduğunu, Odluyurt (2018, s. 6) çocuğun performans değerlemesinin iyi yapılması ve buna bağlı olarak becerileri doğrultusunda eğitim ve öğretim programı oluşturulmasının önemli olduğunu, Olson ve Platt (2004, s. 34) özel gereksinimli öğrencilerin derse katılımlarının önemli olduğunu belirtmişlerdir. Bu anlamda az sayıda tecrübesi olan öğretmen adaylarının dahi yeterli bilgiye sahip olmadıklarını söylemek mümkündür.

Sınıf öğretmen adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışmaları halinde elde edecekleri katkılara ilişkin analiz sonuçları incelendiğinde ise, adayların öncelikle özel eğitim alanında gelişebilme ve daha duyarlı hale gelebilme olgusu üzerinde durdukları görülmüştür. Bunu, daha sabırlı ve anlayışlı bir öğretmen olabilme; özel çocukları topluma kazandırmanın mutluluğu; empati yapma becerisinin gelişmesi; özel çocukların

dünyasını daha yakından tanıyabilme; hayata dair bakış açının değişmesi ve; sorunlara yaratıcı çözümler üretebilme olguları sırası ile izlemiştir.

Sınıf öğretmen adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışmalarına yönelik kaygılarına ilişkin elde edilen bulgular ise, adayların bilgi ve beceri eksikliğinden kaynaklı kendilerini yetersiz hissetme; güç, sabır ve anlayış anlamında kendilerini yetersiz hissetme; deneyim eksikliği; iletişim sorunları; psikolojik anlamda yıpranma; çeşitli engel türleri ile başa çıkmakta yaşanabilecek zorluklar ve; yeteri kadar duyarlı olamama gibi kaygılar yaşayabileceklerini ortaya koymuştur. Sınıf öğretmen adaylarının en sık ifade ettikleri kaygı durumu olan bilgi ve beceri eksikliğinden kaynaklı yetersiz kalmaya ilişkin aday görüşlerine bakıldığında, öğretmen adaylarının bilgi ve beceri eksikliği nedeniyle tam olarak faydalı olamamaktan veya öğrencilere zarar verebilmekten dolayı yaşamış oldukları kaygının ön plana çıktığı görülmektedir. Gerçekten de özel gereksinimli öğrenciler söz konusu olduğunda öğretmen, sadece sınıfın fiziki koşullarını düzenlemekle değil aynı zamanda kullanılan öğretim yöntemlerinde de gerekli uyarlamaları yapmakla yükümlüdür. Bu sebeple, öğretmenlerin farklı öğretim yöntemleri hakkında da bilgi sahibi olup, bunları öğrencilerinin eğitiminde durumlara uygun şekilde kullanmaları gerekmektedir (Olson ve Platt, 2004, s. 34). Bu anlamda sonuçlar literatür ile de tutarlıdır.

Sınıf öğretmen adaylarının sınıf öğretmenlerinin özel eğitim kurumlarında çalışmalarına ilişkin düşünceleri incelendiğinde ise, adayların sınıf öğretmenlerinin özel eğitim kurumlarında çalışmasının yararlı olacağı noktasında ortak fikirler belirttikleri görülmektedir. Adayların bu temaya ilişkin vermiş oldukları cevaplar incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin almış oldukları eğitimin, özel eğitim için yeterli bilgi ve beceriyi sunduğu üzerinde odaklanıldığı bulunmuştur. Diğer bazı öğretmen adaylarının ise özel eğitim kurumlarında çalışmanın uzmanlık gerektiren bir iş olduğunu ve bu nedenle sınıf öğretmenlerinin bu alanda çalışmaması gerektiğini ifade ettikleri görülmüştür. Son olarak adayların bir kısmı da sınıf öğretmenlerinin gerekli eğitimleri aldıktan ve yeterli donanıma sahip olduktan sonra özel eğitim kurumlarında çalışabileceklerini belirtmişlerdir.

Araştırma sonuçları bütünüyle incelendiğinde öğretmen adaylarının kariyer seçimlerini en iyi tanımlayan yaklaşımın Ginzberg'in Gelişim Kuramı olduğu görülmektedir. Bu kuram meslek seçimini bir gelişim süreci olarak görmektedir (Kozak,

2001, s. 26). Bu kurama göre, bir birikim içerisinde bireylerin devamlı surette elde ettikleri deneyimler meslek seçimini büyük oranda etkilemektedir (Kepçeoğlu, 1995, s. 67). Bu anlayışta yeni meslek seçimi, belirli bir dönem içinde iç ve dış faktörlerin birleşmesidir (Erdoğan, 2003, s. 42).

5.2. Öneriler

Sonuçlara bakıldığında öğretmen adaylarının ya üniversitede aldıkları eğitimin eksikliğinden ya da özel eğitim kurumları tecrübesi eksikliğinden özel eğitim kurumlarında çalışmaya sıcak bakmadıkları görülmektedir. Bu durum kişinin mesleğinde olan gelişimi ile yakından ilişkilidir. Yine, bu eğitim kurumlarında çalışmak için yeteri kadar güçlü ve sabırlı bir kişiliğe sahip olunmaması da “içsel” bir sebep olarak ortaya çıkmış sonuçlardan biridir. Bu anlamda hem “içsel” hem de “dışsal” sebepler özel eğitim kurumlarında çalışmak istenmemesine sebep olmaktadır. Öğretmen adaylarının lisans eğitimleri süresince, sabır gösterme ve özel eğitim gerektiren bireyler ile iletişim kurma yetenekleri geliştirilebilir ve böylece öğretmen adayları özel eğitim konusunda cesaretlendirilebilir. Özellikle lisans eğitimleri boyunca aldıkları seçmeli derslerde özel eğitim içerikli derslerin açılması öğrencilerin bilgi birikimini arttıracaktır düşünülmektedir. Lisans eğitimi süresince aldıkları İlköğretimde Kaynaştırma dersi etkili işlenebilir ve ders kapsamında öğrenciler bir özel eğitim kurumuna tecrübe amaçlı götürülebilir. Staj eğitimleri süresince ilkokullarda bulunan özel eğitim sınıflarında staj yapma imkanları sağlanarak öğretmen adaylarının kendilerini mesleki bilgi olarak yetersiz görmelerinin önüne geçilebilir. Lisans eğitimleri dahilinde Eğitim Fakültelerinde özel eğitim konusunda donanımlı kişiler (RAM’den destek alınabilir) tarafından seminerler verilerek öğrencilerin kaygıları giderilebilir. Öğrenci kulüplerine önem verilerek bu kulüpler aracılığıyla özel eğitim içerikli kitaplar öğretmen adaylarına okutulup birikimlerinin sohbet ortamında paylaşılması sağlanabilir. Öğretmen adaylarının özel eğitim konusuna hassasiyetlerini arttırmak için özel çocukların konu edildiği filmler öğrencilere izletilebilir. Daha geniş katılımlı çalışmalar yapılmalı ve mümkünse karma araştırma yöntemleri birlikte kullanılarak araştırmanın içeriği geliştirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Acarlar, F. (2010). İletişim, Dil ve Konuşma Bozuklukları Olan Çocuklar ve Eğitimleri, N. Baykoç (Editör). *Öğretmenlik Programları İçin Özel Eğitim*. Ankara, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, pp. 255-275.
- Akalın, S. (2015). Kaynaştırma Sınıfı Öğretmenlerinin Sınıf Yönetimine İlişkin Görüşleri ve Gereksinimleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 16(3), 215-234.
- Akçamete, A.G. (2009). *Genel Eğitim Okullarında Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim* (2. Baskı). Ankara, Kök Yayıncılık.
- Akçamete, G., Kaner, S. ve Sucuoğlu, B. (2001). *Öğretmenlerde Tükenmişlik, İş Doyumu ve Kişilik*. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- Anafarta, N. (2001). Orta Düzey Yöneticilerin Kariyer Planlamasına Bireysel Perspektif. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 1, 1-17.
- Aral, N. ve Gürsoy, F. (2007). *Özel Eğitim Gerektiren Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*. İstanbul, Morpa Kültür Yayınları.
- Arnold, J. (1998). *Work Psychology*. London, Financial Times Professional Limited.
- Ataman, A. (2005). Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim. A. Ataman (Editör). *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş* (2. Baskı). İstanbul, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Aysan, F. ve Özben, Ş. (2007). Engelli Çocuğu Olan Anne Babaların Yaşam Kalitelerine İlişkin Değişkenlerin İncelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 1-6.
- Aytaç, S. (1997). *Çalışma Yaşamında Kariyer Yönetimi Planlaması Geliştirilmesi Sorunları*. İstanbul, Epsilon Yayıncılık.
- Bakkaloğlu, H., Sucuoğlu, N.B. ve Özbek, A.B. (2017). *Okul Öncesinde Özel Gereksinimli (ÖG) Olan ve Olmayan Öğrencilerin Sosyal Becerileri, Problem Davranışları ve Sosyometrik Derecelendirme Puanlarının İncelenmesi*. IV. International Eurasian Educational Research Congress/EJERCongress 2017'nde sunulan sözlü bildiri, Denizli.

- Bergman, A., Mahler, M.S. and Pine, F. (2003). *İnsan Yavrusunun Psikolojik Doğumu* (Çev. A.N. Babaoğlu). İstanbul, Metis Yayınları.
- Bodur, Ş. ve Soysal, Ş. (2004). Otizmin Erken Tanısı ve Önemi. *Sted*, 13(10), 394-398.
- Brown, D. (2002). The Role of Work Culteral Values in Occuptional Choice, Satisfaction and Success: A Theoretical Statement. *Journal of Counseling and Development*, 80(1), 48-57.
- Can, H., Akgün, A. ve Kavuncubaşı, Ş. (2001). *Kamu ve Özel Kesimde İnsan Kaynakları Yönetimi* (4. Baskı). Ankara, Siyasal Kitabevi.
- Cardinal, G. and D'Allura, T. (2001). Parenting Styles and Self-Esteem: A Study of Young Adults with Visual Impairments. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 95, 61-272.
- Celep, C. (2004). *Meslek Olarak Öğretmenlik* (2. Baskı). Ankara, Anı Yayınları.
- Cenzo, D. and Robbins, S. (1996). *Human Resource Management* (5. Edition). New York, John Willey&Sons.
- Çelikten, Y. (2018). Üstün Yetenekli Çocuklar ve Yönetim. *Turkish Journal of Educational Studies*, 5(1), 1-15.
- Çetin, C. ve Aktaş, H. (2004). *Etkin Bir Kariyer Planlaması İçin İşletmeler ve Bireyler Açısından Kariyer Değerleri Kavramının Önemi*. 12. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Uludağ Üniversitesi Basımı.
- Demir, H. ve Küçükkale, Y. (2000). *Kişilik Yönelimi İle Kariyer Seçimi Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma*. Erciyes Üniversitesi 8. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, ss. 781-786.
- Diken, H.İ. ve Sucuoğlu, B. (1999). Sınıfında zihin engelli çocuk bulunan ve bulunmayan sınıf öğretmenlerinin zihin engelli çocukların kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının karşılaştırılması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2(3), 25-39
- Enç, M. (2005). *Üstün Beyin Gücü*. Ankara, Gündüz Yayıncılık.
- Ercan, İ. ve Kan, İ. (2004). Ölçeklerde Güvenirlik ve Geçerlik. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 30(3), 211-216.
- Erdoğan, N. (2003). *Kariyer Geliştirme, Kuram ve Uygulama*. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

- Ergün, E. (2007). *İnsan Kaynakları Yönetiminde Kariyer Planlama ve Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Ergün, M. (1996). *Eğitim Felsefesi*. Ankara, Ocak Yayınları.
- Eripek, S. (2005). Özel Eğitim. S. Eripek (Editör). *Özel Gereksinimi Olan Çocuklar ve Özel Eğitim*. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 1-14.
- Eurybase (2009). *Türk Eğitim Sisteminin Örgütlenmesi*. Ankara, European Commission.
- Freud, A. (2003). *Çocuklukta Normallik ve Patoloji* (Çev. A.N. Babaoğlu), İstanbul: Metis Yayınları.
- Geçtan, E. (1993). *Psikanaliz ve Sonrası* (5. Baskı). İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Gonzalez, A., Greenwood, G. and WenHsu, J. (2001). Undergraduate Students' Goal Orientations and Their Relationship to Perceived Parenting Styles. *Collages Student Journal*, 35, 182-193.
- Gutteridge, T.G. and Hutcheson, R.G. (1984). The Handbook of Human Resource Development, Career Development. In L. Nadler (Editor), London, John Wiley and Sons, Inc., pp. 1-22.
- Güneş, G. (2015). *Engelli Çocuklarda Görülen Davranış Sorunları Üzerine Yapılan Araştırmalar*. https://www.rehabilitasyon.com/makale/Engelli_Cocuklarda_2_CJ0mCpC_44 (Erişim tarihi: 01.07.2019).
- Güney, N. (2017). *Özel Eğitim Hizmetlerinde Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama Süreci*. <https://slideplayer.biz.tr/slide/3150122/> (Erişim tarihi: 05.07.2019).
- Güngör, D. ve Sümer, N. (1999). Çocuk Yetiştirme Stillerinin Bağlanma Stilleri, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(44), 35-58.
- Hakvoort, E.M., Bos, H.M.W., Balen, F.V. and Hermanns, J.M.A. (2010). Family Relationships and the Psychosocial Adjustment of School-Aged Children in Intact Families. *The Journal of Genetic Psychology*, 171(2), 182-201.
- İlgar, Ş. (2017). Öğretmen Adaylarının Özel Gereksinimli Öğrencilerle İlgili Farkındalığının İncelenmesi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(27), 313-338.
- İnsan Hakları Derneği (2008). *Çocuk İhmali ve İstismarını Önleme: Öğretmenler Ve Aileler İçin Eğitim Kılavuzu*. Ankara, İnsan Hakları Derneği.

- Kanbay Ak, G., Yıldırım, B. ve Ateş, H.K. (2016). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Mesleki Yeterlilik Algılarının İncelenmesi (Başakşehir İlçesi Örneği). *Akademik Bakış Dergisi*, 55, 89-108.
- Karaaslan, Ö. ve Karaaslan, D. (2016). Otizmlı Çocukların Tıbbi Tanılama Sürecinde Yeralan Uzman Doktorların Tanılamaya İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 271-293.
- Kargın, T. (2004). Kaynaştırma: Tanımı, Gelişimi ve İlkeleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), 1-13.
- Kepçeoğlu, M. (1995). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. Ankara, Kadioğlu Matbaası.
- Korkmaz, B. (2003). Otizm. A. Kulaksızoğlu (Editör). *Farklı Gelişen Çocuklar*. İstanbul, Epsilon Yayıncılık, ss. 81-115.
- Kozak, M.A. (2001). *Konaklama İşletmelerinde Kariyer Planlaması*. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Köroğlu, E. (2013). *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı*. İstanbul, Hyb Yayıncılık
- Köse, İ.A. (2012). Geçerlik ve Güvenirlik. N. Çıkrıkçı-Demirtaşlı (Editör). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. (ss. 72-115). Ankara, Elhan Yayınları.
- Kuzgun, Y. (2009). *Meslek Rehberliği ve Danışmanlığına Giriş* (4. Baskı). Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- Lai, A. and Salili, F. (1999). Parental Attitudes Toward their Parenting Styles and Children's Competence in Families Whose Children Are Hepatits B Virus (HBV) Caniers in Guangzhou China. *Journal of Comparative Family Studies*, 281-295.
- MEB (2013). *Okul Öncesi Eğitim Programı*. Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı, Temel Eğitim Genel Müdürlüğü,
- MEB (2015). *Çocuk Gelişimi. Zihinsel Engelliler*. Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı
- Odluyurt, S. (2018). Özel Gereksinimli Çocuklarda Okul Öncesi Kaynaştırmaya Hazırlık Etkinlikleri. *Elementary Education Online*, 17(2), 1-18.
- Olson, J.L. and Platt, C.J. (2004). *Teaching children and adolescents with special needs*. New Jersey: Prentice Hall.
- Öncü, E., Kurt, A.Ö., Esenay, F.I. ve Özer, F. (2012). Çalışan Çocukların Ailede İstismarı. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*, 10(3), 128-140.

- Öngider, N. (2013). Anne Baba ile Okul Öncesi Çocuk Arasındaki İlişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(4), 420-440.
- Özen, Y. (2011). Kişisel Sorumluluk Bağlamında Kariyer Seçimini Etkileyen Sosyal Psikolojik Faktörler. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 2(3), 81-96.
- Özsoy, G., Özsoy, S. Özkara, Y. ve Memiş, D.A. (2010). Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğini Tercih Etmelerinde Etkili Olan Faktörler. *İlköğretim Online*, 9(3), 910-921.
- Patton, M.Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri* (Çev. Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir). Ankara, Pegem Akademi.
- Pilavcı, D. (2007). *Bilgi Çağında Değişen Kariyer Anlayışı ve Üniversite Öğrencilerinin Kariyer Tercihlerini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Sav, D. (2008). *Bireysel Kariyer Planlamada Etkili olan Faktörler ve Üniversitelerin Etkisi Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Savi, F. (2008). *12–15 Yaş Arası İlköğretim Öğrencilerinin Davranış Sorunları ile Aile İşlevleri ve Anne-Baba Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Skorikov, V.B. and Patton, W. (2007). *Career Development in Childhood and Adolescence*. The Netherlands, Sense Publishers Rotterdam.
- Steinberg, L., Lamborn, S.D., Darling, N., Mounts, N.S. and Dornbusch, S.M. (1994). Over-time Changes in Adjustments and Competence Among Adolescents From Authoritative, Authoritarian, Indulgent and Neglectful Families. *Child Development*, 65, 754-770.
- Şara, P. ve Kocabaş, A. (2012). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Sınıf Öğretmenliğini Tercih Nedenleri ve Aldıkları Eğitimle İlgili Görüşleri. *Turkish International Journal of Special Education and Guidance & Counseling*, 1(2), 1-17.
- Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri* (9. Baskı). Ankara, Seçkin Yayıncılık

- Tuncer, B. (2015). Okul Öncesi Eğitimdeki Çağdaş Yaklaşımların İncelenmesi ve MEB Okul Öncesi Programıyla Karşılaştırılması. *International Journal of Field Education*, 1(2), 39-58.
- Ünal, F. (2018). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocukların Sanat Çalışmalarını Değerlendirmesi. *International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art*, 3(4), 49-71.
- Winnicott, D.W. (1998). *Oyun ve Gerçeklik* (Çev. T. Birkan). İstanbul, Metis Yayınları.
- Yağışan, N., Sünbül, A.M. ve Yücalan, Ö.B. (2007). Müzik Bölümü Öğrencilerinin Benlik İmgeleri ve Denetim Odaklarının İncelenmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(1), 243-262.
- Yaman, E. (2006). Eğitim Sistemindeki Sorunlardan Bir Boyut: Büyük Sınıflar ve Sınıf Yönetimi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(3), 261-274.
- Yaşar, F. (2009). *İlköğretime Devam Eden Öğrencilerin Anne-Çocuk İlişisini Kabul ve Reddedici Algılama Düzeyinin Annenin Evlilik Doyumu ve Evlilik Uyumu Düzeyiyle İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yatangaç, F.B. (2010). *Kişilik Özelliklerine Bağlı Olarak Hemşirelik Ve Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Çalışacağı Uzmanlık Alanlarının Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Yazçayır, G.H. ve Gürgür, H. (2018). Özel Gereksinimli Öğrenci Aileleri Eğitim Süreçlerine Ne Kadar Dahil Oluyorlar?. *ICES-2018 1. Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Yeni Ufuklar Kongresi Bildirileri*, 9-11 Nisan 2018, İstanbul.
- Yılmaz, A. (1999). Çocuk Yetiştirme Tutumları: Kuramsal Yaklaşımlar ve Görgül Çalışmalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(1), 99-118.
- Yolcu, H. (2012). Evaluating the Demand for Entering the Pre-School Teaching Profession in the Context of the Perception of Gender Roles. *European Journal of Economic, Finance And Administrative Sciences*, 55, 83-96.
- Yumuş, M. ve Metin, N. (2015). *Kaynaştırma Sınıflarında Davranış Problemlerinin Nedenleri ve Baş Etme Yöntemleri*. Uluslararası Katılımlı III. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi “Erken Müdahale”, ss. 474-482.

EKLER

BÖLÜM I

Değerli Arkadaşlar

Bu araştırmanın amacı sınıf öğretmeni adaylarının özel eğitim kurumlarında çalışmaya yönelik görüşlerini belirlemektir. Araştırma sonuçları araştırmacı tarafından bilimsel bir çalışmada kullanılacaktır. Görüşme formlarının tüm bölümlerini eksiksiz doldurmanız çalışmanın amacına ulaşılmasında önemli katkı sağlayacaktır. Bu bilimsel çalışmaya katkıda bulunabilmeniz için soruların tümünü içtenlikle ve samimi olarak cevaplandırmanız beklenmektedir. Görüşme formuna isminizi yazmanıza gerek yoktur. Şimdiden ilgileriniz için teşekkür eder saygılarımı sunarım.

Emrah ÇAVUŞ
Yüksek Lisans Öğrencisi

1. Cinsiyetiniz?

Erkek () Kadın ()

2. Özel eğitim ile ilgili bir eğitim aldınız mı?

Evet () Hayır ()

3. Özel eğitim ile ilgili herhangi bir kaynak okudunuz mu?

Evet () Hayır ()

4. Uygulama/staj yaptığınız sınıfta özel eğitim öğrencisi var mı?

Evet () Hayır ()

5. Ailenizde ya da çevrenizde özel eğitim öğrencisi var mı?

Evet () Hayır ()

6. Hangi üniversitede eğitim görmektesiniz?

() Fırat Üniversitesi

() Erciyes Üniversitesi

() Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

BÖLÜM II

1.Özel eğitim kurumlarında çalışmayı düşünüyor musunuz? Sebepleri nelerdir?

2. Daha önce bir özel eğitim kurumunda bulundunuz mu? Bulunduysanız tecrübeleriniz nelerdir?

3. Sınıf öğretmenlerinin özel eğitim kurumlarında çalışması hakkında ne düşünüyorsunuz?

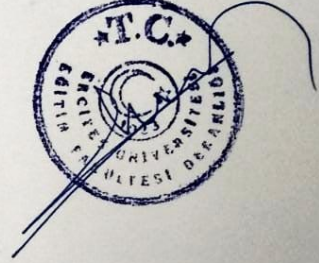
4. Özel eğitim kurumlarında çalışmanız size nasıl katkılar sağlar?

5. Özel eğitim kurumlarında çalışmanıza yönelik kaygılarınız nelerdir?

Ek 1. İzinler

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitü Müdürlüğü'ne

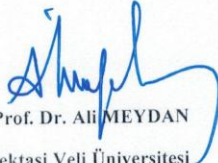
Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Bölümü, Sınıf Eğitimi Bilim dalına kayıtlı Emrah Çavuş'un yüksek lisan tez çalışmasına ait "Sınıf Öğretmeni Adaylarının Özel Eğitim Kurumlarında Çalışmaya Yönelik Bakış Açılarının İncelenmesi" isimli ölçeğin Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü Sınıf Öğretmenliği dördüncü sınıf öğrencilerine uygulanmasında bir sakınca yoktur. 11.02.2019

11.02.2019

T.C. FIRAT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Bölümü, Sınıf Eğitimi Bilim dalına kayıtlı Emrah ÇAVUŞ'un yüksek lisan tez çalışmasına ait "Sınıf Öğretmeni Adaylarının Özel Eğitim Kurumlarında Çalışmaya Yönelik Bakış Açılarının İncelenmesi" isimli ölçeğin Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü Sınıf Öğretmenliği dördüncü sınıf öğrencilerine uygulanmasında bir sakınca yoktur.

Prof. Dr. Ali MEYDAN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dekanı

T.C
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM FAKÜLTESİ DEKANLIĞI
ELAZIĞ

Sayı : 88076204/ 21
Konu : Emrah ÇAVUŞ (Tez Çalışması)

29.04.2019

TEMEL EĞİTİM BÖLÜM BAŞKANLIĞINA

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Bölümü, Sınıf Eğitimi Bilim dalına kayıtlı Emrah Çavuş'un yüksek lisan tez çalışmasına ait "Sınıf Öğretmeni Adaylarının Özel Eğitim Kurumlarında Çalışmaya Yönelik Bakış Açılarının İncelenmesi" isimli ölçeğin Temel Eğitim Bölümü Sınıf Öğretmenliği dördüncü sınıf öğrencilerine uygulanmasında bir sakınca yoktur.

Bilgileriniz ile gereğini rica ederim.

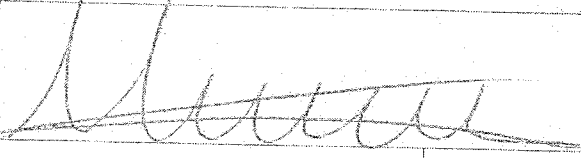
Prof. Dr. Erol ASİLTÜRK
Dekan

ETİK KURUL KARARI

TOPLANTI TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR NO	ÇALIŞMACININ ADI SOYADI
07.02.2019	18	3	Dr.Öğr.Üyesi Muammer BAHŞI

KARAR

"Sınıf Öğretmeni Adaylarının Özel Eğitim Kurumlarında Çalışmaya Yönelik Bakış Açılarının İncelenmesi" konulu çalışma etik kurulumuzda görüşülmüş olup; çalışmanın etik kurallara uygun olduğuna oybirliğiyle karar verilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ (Başkan)			
Doç. Dr. Sebahattin DEVECİOĞLU (Üye)	Bulunamadı	Doç. Dr. Rifat BİLGİN (Üye)	İmza
Doç. Dr. Süleyman İLHAN (Üye)	İmza	Doç.Dr. Haki PEŞMAN (Üye)	Bulunamadı
Doç. Dr. İrfan EMRE (Üye)	İmza	Dr. Öğr. Üyesi Serkan BİÇER (Üye)	İmza
Doç. Dr. Taner YILDIRIM (Üye)	İmza	Dr.Öğr. Üyesi Ayşe Ülkü KAN (Üye)	İmza
Doç.Dr. Erkan Turan DEMİREL (Üye)	İmza	Dr.Öğr. Üyesi Yunus Emre KARAKAYA (Üye)	İmza

I - ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı ve Soyadı	Emrah ÇAVUŞ	Öğrenci No:171406109
Bilim Dalı	Sınıf Eğitimi	
Programı	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Doktora	

II - TEZ BİLGİLERİ

Tez Başlığı (Enstitü Tescilli)	Sınıf Öğretmeni Adaylarının Özel Eğitim Kurumlarında Çalışmaya Yönelik Görüşleri
Danışman	Dr. Öğr. Üyesi Muammer BAŞİ
II. Danışman	

III - ENSTİTÜ BENZERLİK RAPORU

Yukarıda bilgileri verilen öğrencimizin tezi, CD ortamında MSWORD ve PDF formatında vermiş olduğu kopyaları kullanılarak aşağıda belirtilen filtreler uygulanmak suretiyle TURNİTİN intihal tespit programında analiz edilmiştir:

1. Kaynaklar bölümü hariç
2. Özet ve abstract dahil, diğer ön bölümler hariç
3. Alıntılar dahil
4. Benzerlik oranı %1 ve üzeri ise dahil

İntihal tespit programının üretmiş olduğu rapora göre ilgili tezin benzerlik oranı

Tez savunma sınavından önce
taranan sayfa sayısı (65) %14

Tez Savunma Sınavından sonra
taranan sayfa sayısı (63) %14

değerlerine sahip olup Enstitümüzce uygulanan kabul edilebilir üst sınır %25 dir.

Kontrol Personeli Celal YILMAZ Bilgisayar İşletmeni	Tez, veri tabanına saklanmıştır ☐ Saklanmamıştır ☐	11/02/2020 İmza
--	---	------------------------

Sınav Jüri Üyesi Dr. Öğr. Üyesi Muammer Başış (Unvanı, Adı ve Soyadı)	Düşünce: Basit bir tez hazırlanmıştır.	İmza
--	---	----------

AÇIKLAMA

1. Form öğrenci tarafından bilgisayar ortamında doldurulur ve üst yazı ekinde savunma sınavı jüri üyelerine gönderilir.
2. Her bir Jüri üyesi bu raporu dikkate alarak Tez Bireysel Değerlendirme Formunda ve bu formda ilgili alanları doldurmalıdır.

Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 23119 - Elazığ / TÜRKİYE	http://ebe.firat.edu.tr/	Telefon : +90 424 237 0086 Fax: +90 424 237 0087 e-posta : egtbilens@firat.edu.tr
--	---	---

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı-Soyadı : Emrah ÇAVUŞ
Doğum Tarihi :10.06.1986
Doğum Yeri :MUŞ
Yabancı Dil :İngilizce
E-mail :emcavus@hotmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

2017-2020 (Yüksek Lisans) :Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Ana Bilim Dalı Sınıf Eğitimi Bilim Dalı
2012-2015 (Lisans) :Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Sosyoloji Bölümü
2004-2008 (Lisans) :İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Programı
2000-2003 :Muş Lisesi
1992-2000 :Eko İnşaat İlköğretim Okulu

İŞ DENEYİMİ

2014-(devam etmekte) :Muş-Yavuz Selim İlkokulu Müdür Yardımcısı
2010-2014 :Muş-Yavuz Selim İlkokulu Sınıf Öğretmeni
2008-2010 :Muş-75. Yıl Yeşilova YİBO Sınıf Öğretmeni